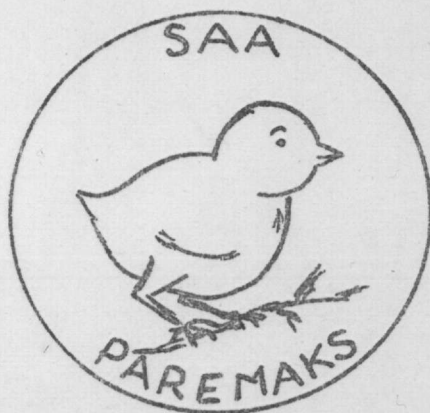

6710-2 brun

**DJASTE
RAAMAT**

KÄSIRAAMAT HELLAKESTE JUHTIDELE

KOOSTANUD:

NGDR. HILJA KUUTMA

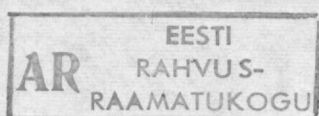
NGDR. AILI JAKOBSSO

KAASTÖÖD SAATNUD

TORONTO „TIBUPERE“ JUHID
HAMILTONI HELLAKESTE PERE JUHID
MONTREALI „PÄIKSEKIIRTE“ JUHID

Ar 959 BL
Käsiraamat

132027³

EESTI GAIDTÖÖ KESKUS KANADAS

1959

HELLAKESTE JUHT

1. Juht peab olema siiras, kuid siiski ka hea näitleja.
2. Juht peab olema alati rõõmus.
3. Juht peab olema õiglane.
4. Juht peab olema kannatlik.
5. Juht peab olema järjekindel.
6. Juht peab olema puhas nii sõnas, mõttes ja teos kui ka füüsiliselt.
7. Juht ei tohi olla mitte juht, kuid on siiski juht.
8. Juht peab olema sober.
9. Juht peab olema "varevend".
10. Juht peab tundma huvi pisiasjus.

Need on hellakeste juhtide kümme seadust, mille järgi kõik juhid peaksid käituma.

Kuigi juhil on suur autoriteet laste silmis, ei tohi ta seda asjata kasutada.

SINITIIVA (III järgu hellakese) Katse

Sinitivi (õrnakese) katse võib sooritada tütarlaps, kes on vähemalt 8 aastat vana ja osa võtnud pere tegevusest kaks kuud.

1. Hellakese juhtlause ja lubadus.

Juhtlause: Juht - Hellake, saa paremaks!
Hellake - Püüan kõigest väest!

Lubadus: Luban olla sõnakuulelik, Taevaisa austada, isamaad armastada ja igal ajal hellakese seadusi täita.

2. Hellakese seadused, kombed ja palve.

Seadused: 1. Ole sõnakuulelik ja aus.
2. Ole sõbralik ja abivalmis.

Kombed: 1. Hellake kuulab juhi ja täiskasvanute sõna.
2. Hellake ei anna enesele järele.
3. Hellake on korralik.

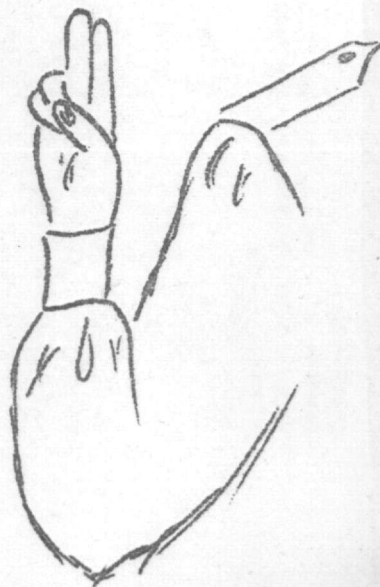
Õhtupalve: Armas Taevaisa, aita, et oleksin homme parem kui olin seda täna ja eile.

Hommikupalve: Armas Taevaisa, aita, et oleksin täna parem kui olin eile.

3. Hellakese tervitus ja vorm.

Hellake, käitpidi teretades, teretab teist hellakest, gaidi ja skauti vasema käega. See on skautlike organisatsioonide vendluse tunnus. Vormis olles teretades valvel seisak, kus juures parem käsi küünarnukist üles tõstetud õla suunas, kaks väikest sõrme pöidla alla paenutatud, nimetissõrm ja järgmine sirged. Need kaks sirget sõrme tähendavad: 1. Taevaisa austada
2. ligemist aidata

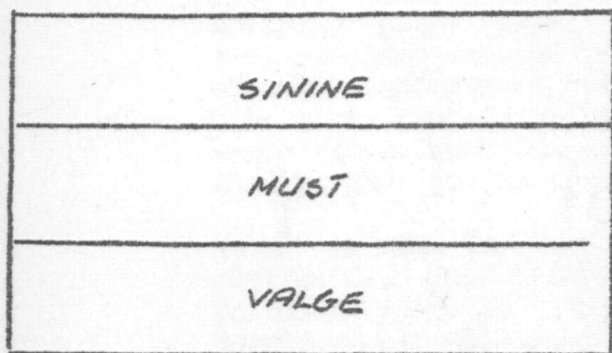
Lipu tervituse juures ja hünni lauldes, vormis olles, samuti tervitada.

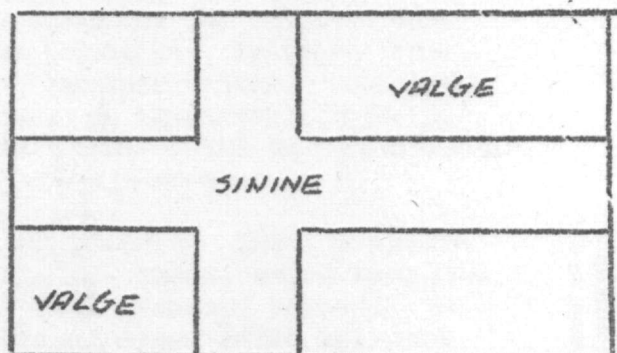
Eesti hellakese vorm on nii kui gaididel, tumesinisest pesu-riidest kraaga pluus, pikkade käistega ja kahe taskuga. Seelik tumesinine, volditud. Vööks on gaidivöö. Kolmemurkne kaelarätt, valgest puuvillasest riidest. Valged sokid ja tumedad madalakannaga kingad. Vormi võib hellake hakata kandma, kui ta on võtnud osa 2 kuud pere tegevusest. Kaelaräti saab ta lubaduse andmisel, samuti ka hellakese märgi. Hellakese erimärgid: laagrimärgid, ja erikatsete märgid: käsitöö, joonistaja, loodusetundja, jne.

Vormi kannab hellake koondustel ja igasugustel gaidlikudel üritustel. Vorm peab olema korralikult triigitud ja täielik, pluus, kaelarätt, vöö ja seelik. Mitte, et üks neist puudub, või midagi ülesrust, mis ei kuulu vormi juurde.

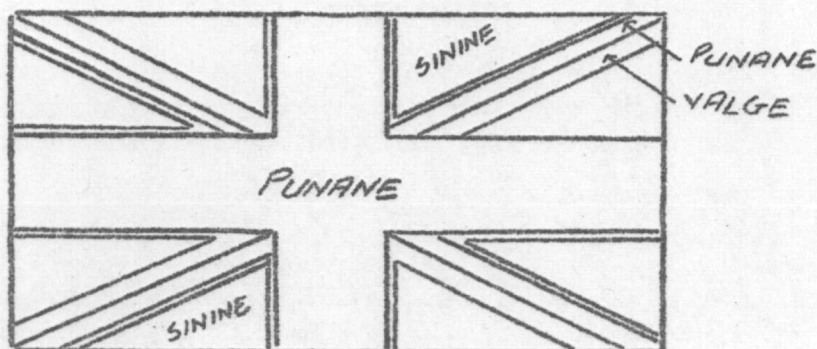
4. Oskab värvipliatsitega joonistada eesti, soome, ja selle maa lipu kus ta elab.

EESTI

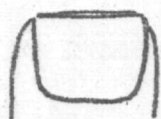
SOOME

INGLISE (UNION JACK)

5. Enesekorrashoid - teab miks küünealused peavad olema puhtad ja küüned lõigatud, miks peame hingama läbi nina ja puhastama hambaid. Oskab puhastada saapaid ja hoida riided puhtad. Juuste korrastamine.

Käte ja küünte korrashoid: Haiguse pisikud, õhus ja igal pool mustuses satuvad kergesti koos mustusega küünte alla, sellepärast pese tihti käsi ja puhasta küünealuseid. Pese alati käsi enne sööki! Lõika üks kord nädalas sõrmküüsi! Lõika iga kümne päeva järel varbaküüsi. Kui varbaküüned kasvavad liiga pikaks, siis kasvavad need liha sisse ja tekitavad valu.

Õige varbaküüne lõikamine.

Vale varbaküüne lõikamine.

Hinga läbi nina! Hingates läbi suu külmadel ilmadel, külm õhk läheb otse joonesse kurku ja kopsu ning tekitab külmetushaigusi. Selle vastu, läbi nina hingates õhk läbib pikema tee, soojeneb enne kurku ja kopsu jõudmist. Teiseks, õhus on palju igasuguseid pisikuid, haigusetekitajaid. Hingates läbi nina, pisikud jäävad peatuma nina limanahale ja karvakeste külge; nuusates saame neist lahti. Nina on organ hingamiseks, kuna suu on söömiseks ja rääkimiseks!

Hambad on väga olulised seedimisprotsessis. Hästi peeneks näritud toit seedib kergesti ja pääseb verre, andes energiat ja toitu rakkudele. Mürgised pisikud pääsevad kergesti toiduga hammaste vahele, kus nad varsti pärast sööki hakkavad paljunema ja hamba sisse auke tekitama. Kui auk ulatub närvini, siis hakkab hammas väga valutama. Tihti peab selle hamba välja tõmbama. Sellepärast, harja oma hambaid alati pärast sööki. Rõnda pisikuid ja toidurasukesi harjaga nende peidukohast - hammaste vahelt - ja loputa välja veega. Joo palju piima! Ära soo maiustusi!

Poristelt kingadelt pese pori ära ja kuivata kingad. Kuivamad kingad määril vastavat värvi kreemiga, lase seista mõned minutid ja siis hõõru kingad läikima.

Pese juukseid kord nädalas sooja vee ja shampoooniga. Loputa rikkalikult, et seepi sisse ei jää, siis saavad juuksed ilusa läike. Kasulik on juukseid harjata igal õhtul, sest see elustab peanaha vereringet, puhastab juukseid tolmust ja lahtistest juustest. Juuksed olgu korralikult lõigatud ja kammitud.

6. Oskab triikida lihtsamaid esemeid, pesta tee, kohvinoõusid.

Ese, mida tahad triikida, kui ta on väga kuiv, siis niisuta, kastes sõrmed vette ja raputades esemele, nii et see niiskeks saab. Triikraua soojus oleneb riide sordist, mida triikida tahad. Seda saab vastavalt sättida triikmasinal. Kui kõik on valmis ja masin soe, triigi ese hoolega. Pane triikraud püsti, et see laua riiet ära ei põleta. Triigitud ese pane kokku. Kui kõik on triigitud, tõmba kontakt välja. Pane triigitud esemed sahtlisse.

Suurde kaussi tuleb valmistada sobiv vesi - kuum (aga mitte nii, et põletab), seebine. Selle vee sisse pane nõud, siis võta nad ükshaaval, pestes lapiga, ja pane teise kaussi, kus on leige loputusvesi. Sealt võta nõud välja ja pane nõrguma. Kui nõud on kuivatatud, tuleb kuivatusrätt kuivama panna. Pese ja kuivata pesunõud.

7. Oskab korras hoida ja siduda kaelarätti.

Kui kaelarätt on määrdunud, pese see ära, pane päikese kätte kuivama ja triigi pool-niiskelt. Kui kaelarätt on kortsunud, vajab see triikimist.

Kaelaräti sidumine: pööra põiki äärest umbes 3 tolli paar korda voltides. Pane volditud osa krae alla nii et kolmmurk jääb selja keskele, see eest otsad kaela all kalamehe sõlmiga.

8. Oskab sõlmida näpunööri.

No. 1

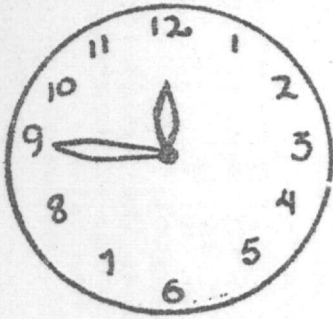
No. 2

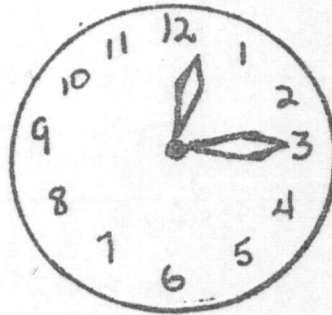
No. 3

9. Tunneb kella.

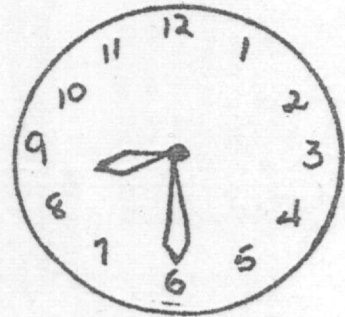
Valmista papist suur kell, liikuvate seieritega. Sellega on kerge hellakestele kella tundmist õpetada.

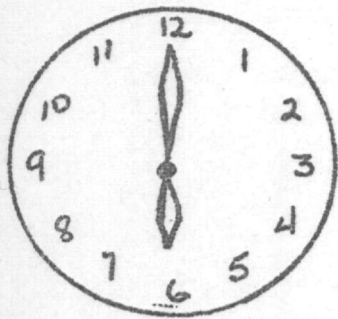
KOLMVEERAND
KAKSTEIST

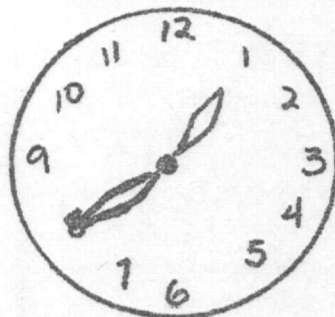
VEERAND ÜKS

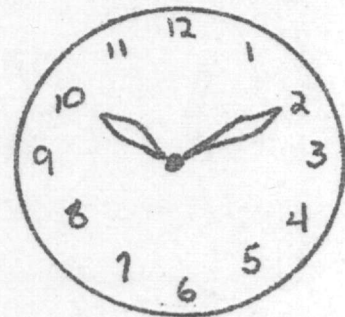
POOL ÜHEKSA

KELL ON KLUUS

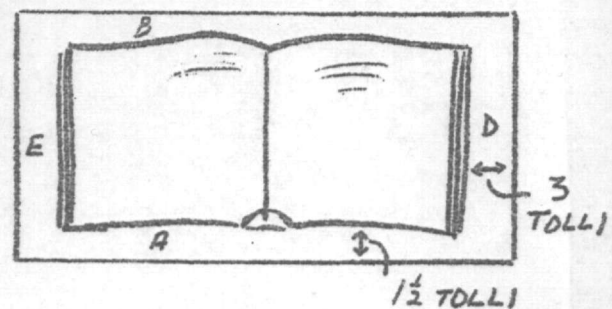
20. MINUTI PÄRAST
ÜKS

10. MINUTIT
KÜMMET LÄBI

10. Oskab raamatule paberit ümber panna.

Tee raamat lahti ja pane paberi peale. Lõika paber parajaks. Kui paber on paras, nagu joonis näitab, tulevad A ja B ääred kokku pöörata nii et paber on raamatu pikkune. Siis pööra ääred D ja E samuti. Raamatu kaante otsad tõsta nüüd nii palju üles, et kui paberi pööratud murka nii hoiad,

et allpool on kolm paberi paksust ja üleval pool üks, raamatukaan vahele libiseb. Seda tuleb teha kõigi nelja murgaga, ja ongi raamatul paber ümber.

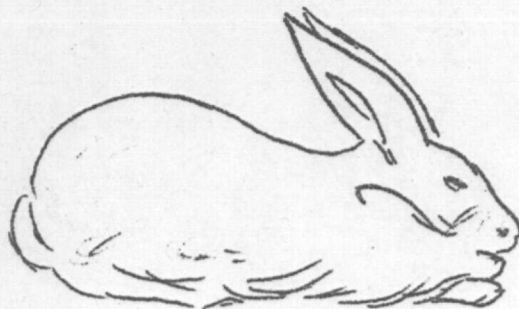
11. Teada pere ja pesajuhi nimi ja aadress, pesakaaslaste nimed ja aadressid.

Minu nimi on	Virve Laanes
Minu aadress on	102 King St. West
Perejuhi nimi ja aadress	Helga Luht
.....	125 Queen St.
Pesajuhi nimi ja aadress	Marja Kask
.....	32 Evelyn Cres.
Minu pesakaaslaste nimed on	Tiia Toev,
.....	Heli Ojamaa, Mare Saluste,
.....	Ülle Vaher, Sirje Leek

12. Leida kodukohta asukoht Eesti kaardil.

Kui see on võimalik, siis joonista suur Eesti kaart tahvlile, ja lase hellakestel sellele märkida nende vanemate kodukohtade nimed. Seda võib ka teha paberile joonistatud Eesti kaardil.

13. Tunda 3 metslooma, lindu, puud ja lille.

JANES

KARIKAKAR

RUKKILILL

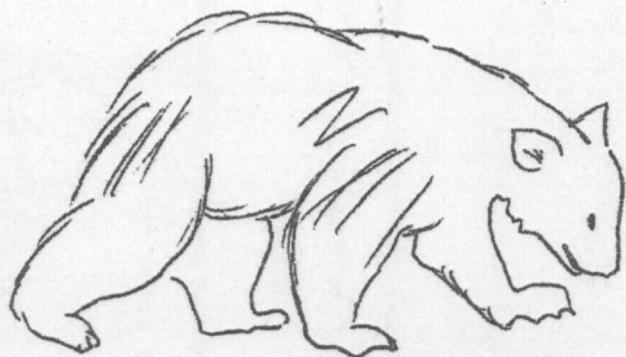

MAIKELLUKE

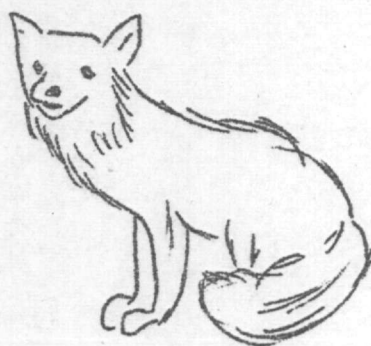
KARIKAKRAD kasvavad karjasaadel ja murmedel, rohu ja heina sees, ja nad armastavad päikest. Neil on pikad valged õie lehed ja kollane süda. Neil on pikk vars ja väikesed kitsad lehed mis on sakilised. Karikakrad ei lõhna.

RUKKILILLED õitsevad kesksuvel rukki põldudel. Neil on sinised õied ja väga pikad varred. Neil on väikesed sakilised lehed. Nad ei armasta enda ümber ümbrohtu. Rukkililled ei lõhna.

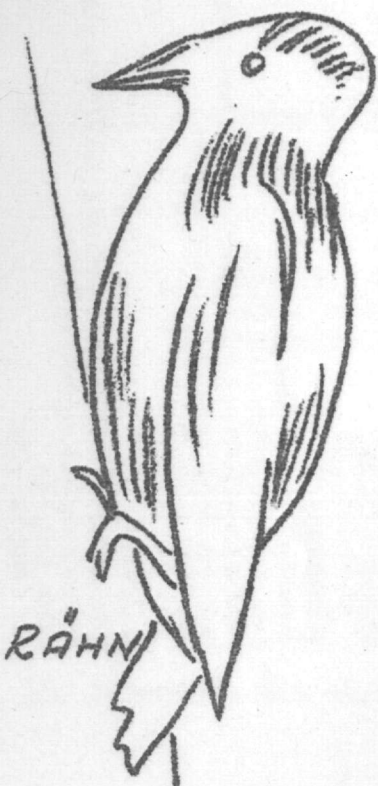
MAIKELLUKESED armastavad palju niiskust ja varju ja rammusat mulda. Maikellukestel on suured pikad lehed. Nad lõhnavad hästi.

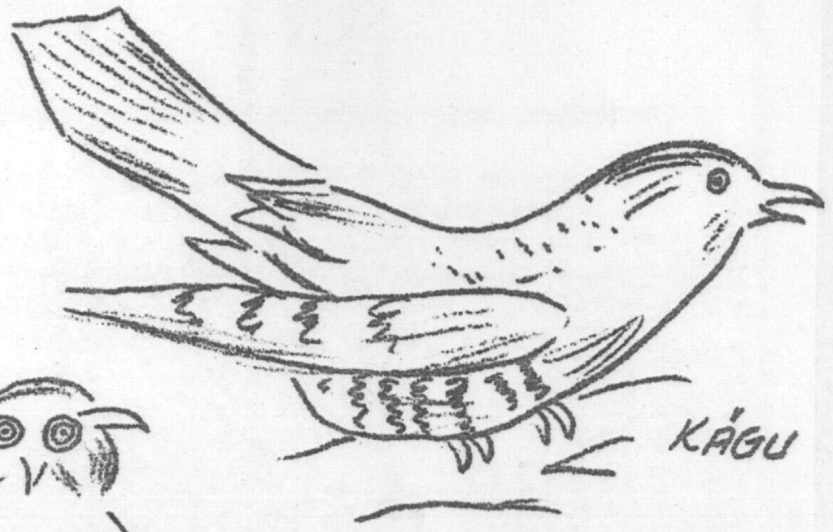
KARU.

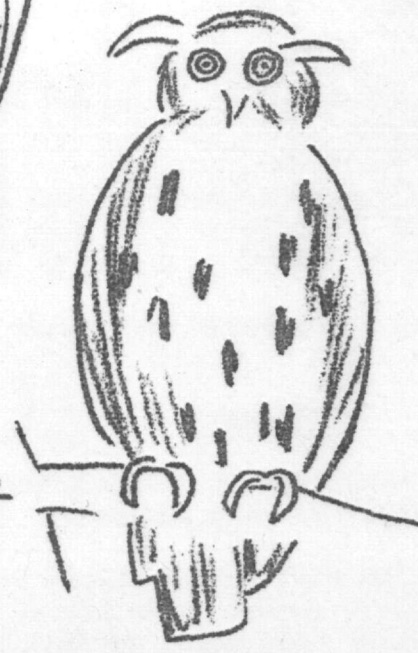
REBANE

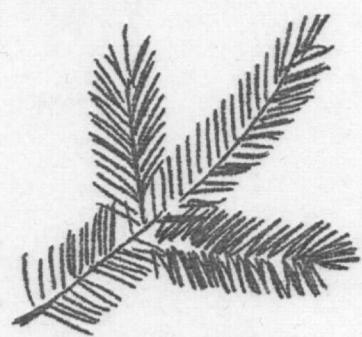
RÄHN

KÄGU

ÖÖKULL

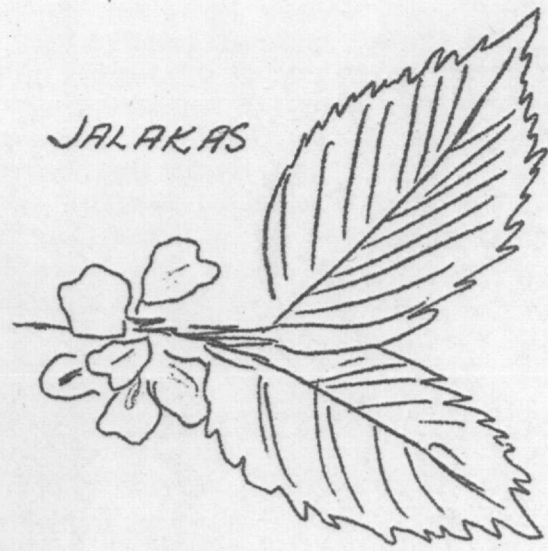
KUUSK

KUUSE
KÄBI

VAHER.

JALAKAS

14. Laulda vähemalt üks algupärane jõululaul, M. Härma "Ema, emakene".

Oh jõulupu, kuis armsalt vaatab mu pääle küünla säruga,
mu südant täidab müüd vagal tundel ja ondas jõulurõõmuga.
Su tamber seisvad lapsed ringis, neil silmad õnnel säravad,
ka vanad seisvad, neil süda palvel, nad ülespoole vaatavad.
Ja laste rõõmsais lauluhääldes, müüd ingli koori kuuldakse;
oh imehääled, oh taevakeeled! Ma õnnis, õnnis, inime!

Ema, kallis ema, oled nõnda hea,
panen sinu sulle oma väikse pea.
Käsi nõnda pehme, nõnda selge silm
süda hell ja avar, armurikas ilm.
Ema, emakene, kui saan suureks kord,
küll siis sinu hoole tasun tuhatvõrd!

15. Jutustada üks algupärane mainasjutt, peast luuletus.

Seenekuld

Kord otsinud vanaeit metsas seeni. Leidnud suure seene, mõtel-
nud iseeneses: seesugune seen on vast asi, - ja murdnud ta varre
pealt ära.

Seenevarre august tulnud kohe hulk pisikesi mehi välja ja ütelnud:
"Eit, kui sa rikkaks tahad saada, siis mine siit august alla."

Eit olnud rikkuse peale küll valmis, ei teadnud aga, kuidas
august alla minna. Sellepärast ta ütlenud: "Teie käsitate mind siit
alla minna, siit ei pääse aga hiirgi alla, kuidas siis mina!"

Selle järele astunud keegi mehike augu peale ja hõpamud seal
kolm korda. Auk läinud kohe suureks ja alt avausest paistnud trepp
vastu. Eit seisnud kohmetult seda nähes. Üks mehike võtnud aga
eide käest kinni ja talutanud ta alla. Kui nad edasi läinud, näinud
eit enese ees suure hunniku kulda ja hõbedat. "Võta, vii siit nii-
palju kui jaksad" ütelnud väike mees. "Kui see otsas on, tule jälle
tagasi. Aga ära sa sellest kellelegi sõnakest lausu!"

Eit võtnud niipalju kulda ja hõbedat ühes kui jaksanud. Kuid
väikese mehe keelust ei ole ta midagi hoolinud: kodus rääkinud
tütrelle lugu, käskinud tütart ruttu riided selga panna ja appi tulla
kulda tassima. Ta läinud tütrega sinna, kust esiti seene murdis;
nappinud seal seene juure kallal niikaua, kuni väikesed mehed välja
tulnud ja eide käest kusinud: "Mis sa tahad?"

Eit tellinud veel kulda ja näidanud tütrelle peale, tähendades,
et ka sellele on kulda tarvis. Väikesed mehed rääkinud isekeskis;
viinud siis eide kõige tütrega august alla. Seal andnud nad eidele
kulda niipalju, kui eit kanda jõudnud, ja ütelnud siis: "Nüüd katsu,
et ruttu välja saad! Tütrel jätame siia! Sa oleksid pidanud õiguse
pärast suurema trahvi saama, et sa keelatud saladuse välja lobisesid.

Kuid seekord lepime sellega, et su tütar meie juurde jääb. Ise võid sa aga koju minna."

Nõnda rääkides lennanud eideke nagu takukoonal august üles maa peale. Kuld aga muutunud tema käes mullaks ja kivitükkideks. Koju jõudes leidnud eit, et ka kodune kuld mullaks muutunud. Küll kahetses nüüd eit, et sõna ei kuulnud, aga mis see enam aitas. Mitu korda käis eit veel metsas vaatamas, kas juhtuks tüdarta nägema, aga ei midagi. Tütar oli ja jäigi maa-sluste naiseks.

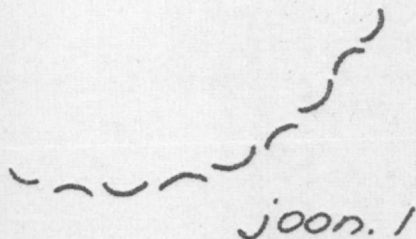
Kündja laul

Rutts, rutts, ruunakene, vee vagu virgasti!
Õhtu sõuab, õhtu jõuab, pea raugab päikene.
Ribake vee linamaada, seitse sülda laiuti,
tuleb mail veel üles künda ligineva õhtuni.
Rutts, rutts, ruunakene, vee vagu virgasti!
Õhtu sõuab, õhtu jõuab, pea raugab päikene.

16. Rahvatants (Tuu-tuu).

Tantsitakse laulu saatel: Tuu-tuu, tuu-tuu, tuura-luura
suur oli ees ja taga väike,
kõige ees olidkukk ja kana,
jupi otsas pesamuna.

Tantsijad moodustavad poolringi, seisdes kõrvuti nii, et üks tantsija on seljaga, teine näoga ringi keskpaiga poole, ning hoisavad kätest kinni. Esimesel ja viimasel tantsijal on lahtine käsi puusas. (joon 1). Liikudes aeglase jooksusammuga laulu saatel, algab esitantsija kogu rida enda ümber keerutama tihedateks ringideks. Kui on moodustatud tihedate ringide kogu (joon 2) poeb esitantsija teiste käte alt läbi väljaspoole ringi, vedades endaga kaasa kogu tantsijate rida. Käsi ei tohi kogu tantsu ajal lahti lasta. Kui on uuesti moodustatud lahtine poolring, võib tantsu korrata.

KIIRTLIIVA (II järgu hellakese) katse

Võib sooritada sinitiiva
hellakene, andnud hellakese
lubaduse, mille järele vähe-
malt kolm kuud kannud hella-
kese vormi ja märki.

1. Oskab laulda Eesti ja selle maa inimesi, kus asub.

Mu isemaa, mu õnn ja rõõm,
kui kaunis oled sa!
Ei leia mina iial tääl
see suure laia ilma pääl,
mis mul nii armas oleks ka,
kui sa, mu isemaa!

Sa oled mind ja sünnitad
ja üles kasvatad;
Sind tänan mina alati,
ja jään sul truuks surmani!
Mul kõige armsam oled sa,
mu kallis isemaa!

Sa üle Jumal valvaku,
mu armas isemaa!
Ta olgu sinu kaitses ja
ja võtku rohkest' õnnista',
mis iial ette võtad sa,
mu kallis isemaa!

O Canada! our home and native land!
True patriot-love in all thy sons command.
With glowing hearts we see thee rise,
The True North strong and free,
And stand on guard, O Canada, we stand on guard for thee.
O Canada, glorious and free,
We stand on guard, we stand on guard for thee.
O Canada, we stand on guard for thee.
O Canada! where pines and maples grow,
great prairies spread, and lordly rivers flow,
How dear to us thy broad domain
from East to Western Sea,
thou land of hope for all who toil,
Thou True North, strong and free.
O Canada, glorious and free, J.M.C.

2. Oskab pesta ja siduda kergeid haavu kätel ja jalgadel, ning teab miks mustus ei tohi minna haavadesse.

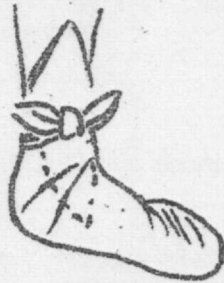
Iga väike nahavigastus või haav võib olla kardetav, kuna pisikud võivad sattuda kehasse ja tekitada põletikku või isegi vere mürgitust. Pisikud on väikesed elukad, kes hõljuvad õhus. Nad on nii väikesed, et palja silmaga neid ei näe, kuid kehasse sattudes võivad nad palju haigusi tekitada. Pisikuid leidub igal pool ning nad saavad meie kehasse õhuga, tolmuga, toiduga, mustusega haavades ning sissehingamise teel. Sellepärast on haavade kinnisidumise juures p u h t u s kõige tähtsam.

Sõgavaid haavu ei tohi pesta, vaid tuleb katta puhta sidemega, mis on kastetud mõnda desinfektatsiooni vahendisse. Väiksemaid haavu võib pesta vesinikülispeandi või mõne teise antiseptikumiga, ning jooti peale puhta ja puhta sidemega kinni siduda. Kui sidet ei ole käepärast, võib kasutada puhta, triigitud taskurätti sisemist poolt.

Sidumine kolmemurkse rätiga (hellakese kaalarätt):

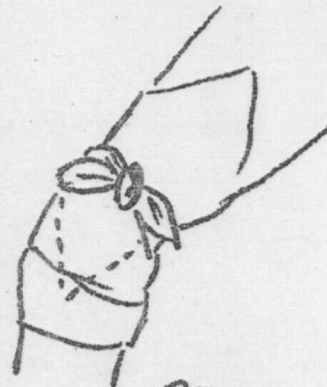
KÄSI

JALG

SÕRM

PÕLV

3. Näitab ette oma tehtud eseme või mänguasja riidest, lõngast, puust või savist.

Riidest - nõelapadi, nukuriided
 Lõngast - eesti mustriaga raamatu vahemärk, linake või padi
 - kuldne kõõgilapid
 Puust - havitavast käärest või puitükiest teha mõni ilusasi
 Savist - Kausid, loomad

4. Oskab kirjutada kirjale aadressi. Oskab valmistada korralliku paki ja kirjutada aadressi peale.

R. Kann, 15 Logan Dr., Perth, Ont.	
Miss Anne Raudsepp, 3435 Kingston Road, Montreal, Quebec.	

Kiri

S. Leinemets, 96 Monk Ave., Montreal, Que.	
	Miss Mai Leht, 51 Small St., Toronto 5, Ont.

Pakk

Ära ainult kirjelda hellakestele kuidas korralliku pakki teha, vaid lase igal hellakesel valmistada korralik pakk ja kiri. Tuleb vaadata, et pakkimis-paber ei ole liiga suur või väike ja et hellake kasutab õiget sõlme sidumisel. Kõige kasulikum on kasutada "kahaksa", kalamehe sõlme ja liuglevat aasa.

Kahaksa

Kalamehe sõlm

Liuglev
aas

5. Mäletab 15-sõnalist korraldust 5 minutit ja annab selle veatult edasi.

Näiteks: Ütle isale, et ema läks peedi piima ja võid ostma ning tuleb varsti tagasi.

Korralduse meelespidamine vajab harjutust, kuid seda saab rakendada mitmesse mängu, näiteks "telefoni mäng" ja Miki-Hiir.

Telefon: Hellakesed istuvad reas. Edasi öelda järjekorras üksteisele kõrva sisse teatud lause, mis siis viimaselt alates vastupidises järjekorras kõigile kuuldavalt avaldatakse.

Miki-Hiire laagrisõit: "Miki-Hiir läks laagrisse ja võttis kaasa magamiskoti", ütleb esimene mängija ringis.

Teine jätkab: "Miki-Hiir läks laagrisse ja võttis kaasa magamiskoti ja sokid". Niiviisi lisab iga mängija omal soovil Mikile varustust jnrde. See, kellel Miki varustuse järjekord läheb segamini, lahkub mängust ja tema mälestuseks ütlevad järgmised mängijad tema kohal varustusele lisaks "puupes". Viimsena ringi jäänud mängija võidab.

Hellake peab õppima kasklusi meeles pidama, neid veatult ning hilinemata edasi andma.

Eesti

Soome Laht

6. Oskab pallikooli.

Katsume hellakestele õpetada eesti pallikooli.

1. Viska pall vastu seinu ja püüa kinni kahe käega.
 2. Viska vastu seinu ja püüa kinni parema käega.
 3. Viska vastu seinu ja püüa kinni vasaku käega.
 4. Viska pall vastu seinu vasaku põlve alt.
 5. Viska pall parema põlve alt.
 6. Viska pall vastu seinu selja tagant parema käega.
 7. Viska selja tagant vasaku käega.
 8. Viska pall vastu seinu, keera üks kord ringi, ja püüa kinni.
- (a) Korda pallikool, tehes kätega ühe plaksu enne palli kinnipüüdmist.
(b) Tee kätega kaks plaksu enne palli kinnipüüdmist.
(c) Tee kätega "vurr" (lõngakerimine) enne palli kinnipüüdmist.
(d) Tee kätega kaks "vurru" enne palli kinnipüüdmist.

7. Oskab sisustada nukumaja.

Hellakestel on väga huvitav oma pesaga valmistada nukumaja. Pappkasti võib kasutada majaks, kust saab ka aknad ja uksed välja lõigata. Akendele võivad hellakesed kardinad õmmelda. Mööblit saab valmistada papist, tikukarpidest, värvilisest paberist j.n.e. Lase hellakestel kodust teha väikseid riidelappe, millest nad saavad teha vaibad ja kardinad, ning millega saab katta diivanid, tugitoolid, ning voodid. Lase neil joonistada pilte seintele ja vaata, et nad too välimusele ja ilule rõhku panevad.

8. Oskab ujuda. Matkanud 2 miili.

Lase oma hellakestel kevadel või sügisel matkata kas mõnda ilusasse parki, või loomasaada. Pargis võid korraldada hellakestega igasuguseid huvitavaid mängu ja võistlusi. Suvel, laagri ajal, võib hellakesi viia matkale, kus nad õpivad tundma puid, lilli, metsloomi, linde, j.n.e.

9. Oskab joonistada tegevust neljal aastajal.

Et seda hellakestele põnevamaks teha korralda hellakeste vahel joonistusvõistlus. Sobivad ained:

<u>Kevad:</u>	Esimesed lunekellukesed Kannikesi korjamas	<u>Suvi:</u>	Hellakestega laagris Suplemas
<u>Sügis:</u>	Seenil Marja korjamas Lahkuvad linnud	<u>Falv:</u>	Teeme lumemummeid Suusatamas Jõuluvana ootel

10. Oskab leida kodukoha asukohta Eesti kaardil.

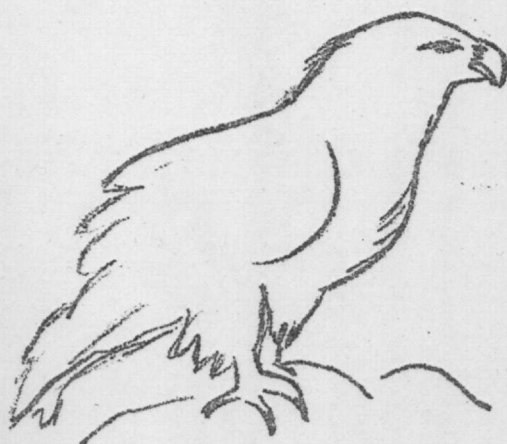
Kuna kõik meie hällakesed on välismaal sündinud, ei tea nad Eestist palju. Sellepärast peame paluma vanemaid lastele jutustada kodukohast Eestis ning see kaardi peal üles otsida.

11. Tunda Eesti maakonnalinnad.

Eesti on jagatud 11-ks maakonnaks. Igas maakonnas on maakonnavalitsus, mis asub maakonnalinnas. Maakonnad ja nende maakonnalinnad on:

Saaremaa	-	Kuressaare
Läänemaa	-	Haapsalu
Harjumaa	-	Tallinn
Järvemaa	-	Paide
Virumaa	-	Rakvere
Pärnumaa	-	Pärnu
Viljandimaa	-	Viljandi
Valgamaa	-	Valga
Tartumaa	-	Tartu
Võrumaa	-	Võru
Petserinmaa	-	Petseri

12. Tunda 5 metslooma, lindu, puid, lille.

KOTKAS -

TUMEPRUUN
RÖÖVELLIND

ÖÖBIK - HELEPRUUN,
HELE KÕHUALUNE,
LAULAB ILUSASTI

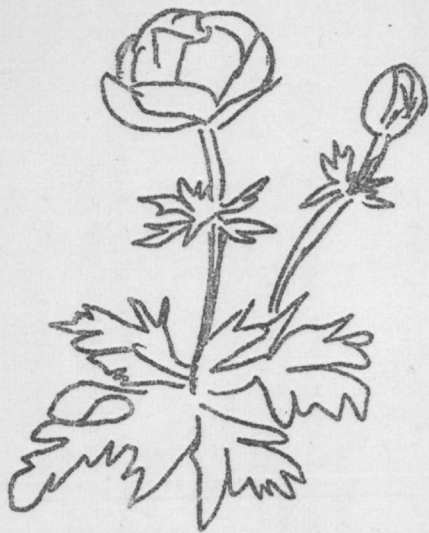
TIHANE - HALL, PUNANE
RIND, SÖÖB TALVEL
MEELSASTI RASVA

HARAKAS -
HALL JA MUST, VALGED
TIIVASULED

LINALIND - HALL, MUSTAD
LAIGUD, VALGE RIND,
LEIDA PÖLLUL

KULLERKUPP.

ÕITSEB JUUNI-JUULI KUUS
NIISKEL MAAPINNAL. ÕIS
KOLLANE. 30-50 cm. KÕRGE.

KELLUKE

ÕIS SININE. ÕITSEB
HILISSUVEL. 50-70cm
KÕRGE

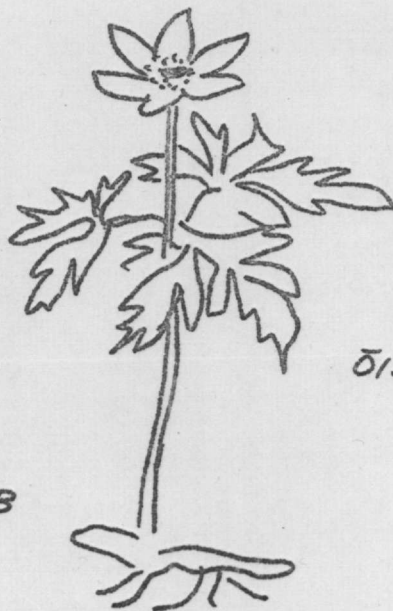
NURMENUKK

ÕIS KOLLANE, ÕITSEB
METSAS MAI-JUUNI
KUUS. 20-40cm.
KÕRGE

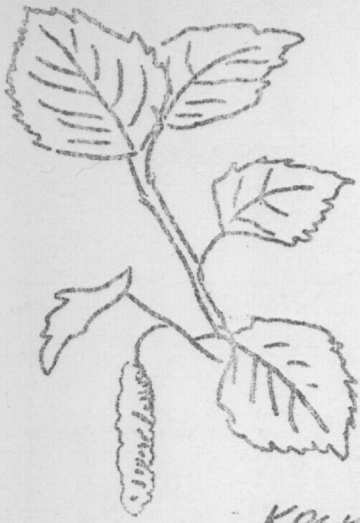

KASSIKAPP - HALLIKAS.

ROHELISED KARVASED
LEHED, ROOSAD ÕIED. ÕITSEB
KUIVAL MAAPINNAL.

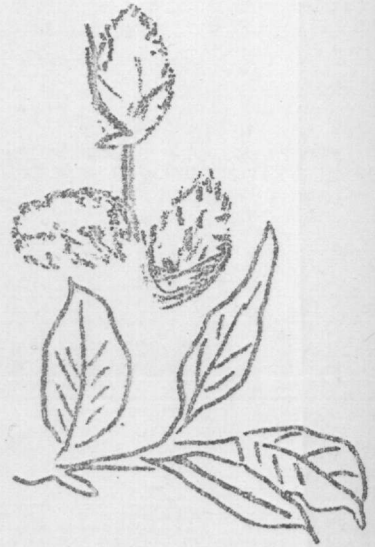
ÜLANE - VALGE
ÕIS, ÕITSEB KEVADEL

LEPP -
HALL TÜVE

PAJU

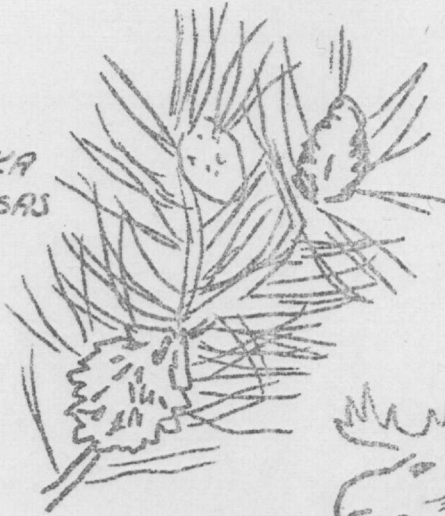

KASK -

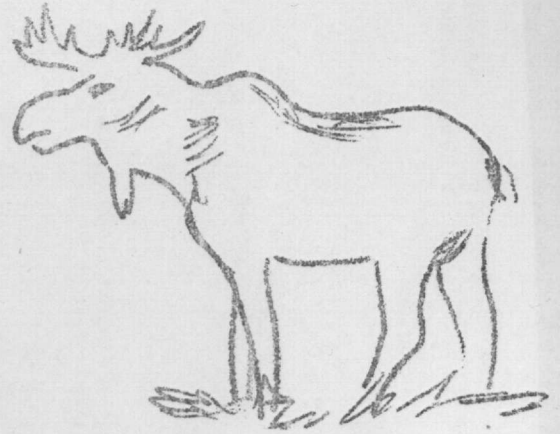
TÜVE VALGE MUSTADE
LAPPIDEGA

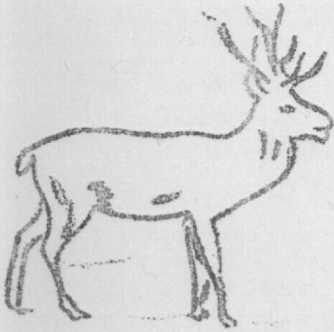
HAAB -
LEHT PIKA
VARRE OTSAS
VÄRISEB
TUULES

MÄND - OKASPUU,
PIKAD OKKAD,
PÄUNID KÄBID

PÖDER

HIRV

HUNT

SIL -
OKKALINE
LOOM

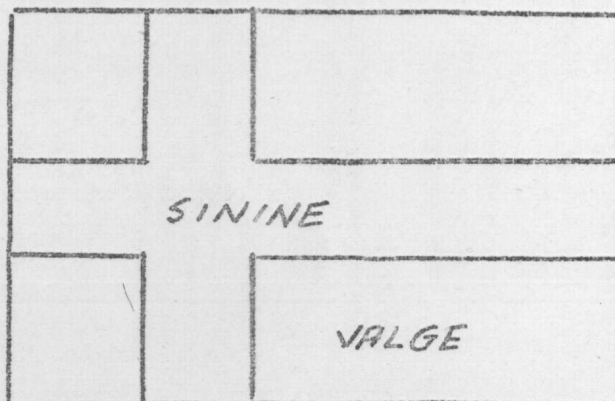
ORAV

13. Hõimude lipud.

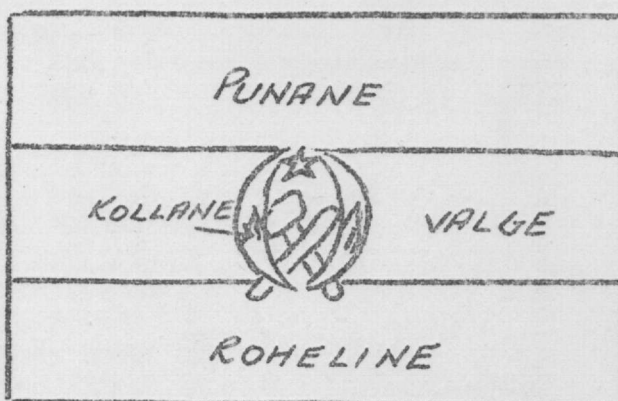
Sõna "hõim" tähendab "vennasrahvas". Eesti, Soome ja Ungari on vennasrahvad, kuna kõik kolm keelt on soome-ugri algkeelest välja hargnenud.

EESTI

SOOME

UNGARI

14. Laulda kaks algupärast jõululaulu, neli algupärast laulu.

Läbi sahisova lume sõidab saanike,
 aiasakell lööb: tilla-tallal üliarmsasti.
 Kena jõuluchte saanud iga metsa puu.
 Seda ilu vaatab kõrgelt mõnus jõulukuu.
 Sõida rattu, saanikene, koju kirikust.
 Läbi luha, üle kingu, nõnda männikast.
 Kodus pannil jõuluverstid särisevad ju.
 kodus oot'vad kingitused, ootab jõulupuul

Miks nii hilja õhtukellad meile tornist kõlavad?
 Kirikutes miks nii halgad kühnlad kaunitult särivad?
 Täna on ju rõõmpüha, kallim kallimatest see,
 sellel ööl ju sündis ilma Jeesus, jõululapsuke.
 Talle helistame kella, talle kõlab meie laul!
 Jumalal au kõrges olgu, rahu olgu ilma peal!

Algupärased laulud on need, mille looja on teada ja mis on rahvariisi algotiivis.

Tiiu, talu-tütrekene, kaske, kaske,
Sest saab nobs neiukene, kaske, kaske.
Sukavarda veeretaja, kaske, kaske,
Leemekulbi liigutaja, kaske, kaske,
Isa, ema rõõmustaja, kaske, kaske.

Elas metsas Mutioni, keset kuuski, noori, vanu,
Kadakpõõsa juure all eluruum tal sügaval.
Kutsus kokku külalisi, karvaseid ja sulelisi.
Lendas vares, harakas, kull ja kaaren nupukas.
Vantsis uhkelt karu härra, veeres siili okaskera.
Jänes nudi sabaga, orav kikkis kõrvaga.
Joostes tuli väle põder, hiljaks jäi veel reinuvader.
Siis kõik lauda istusid, pidurooga maitseid.
Karu imes mesikooki, jänes rüüpas kastejooki.
Kaaren karumarju söi, kull see kurejooki jõi.
Põder limpsis samblasuppi, orav näris käbijuppi,
see oli päise päeva a^{al}, pilli palla pillerkaar!

Kus sa käisid, kus sa käisid, sokukene?
Veskil käisin, veskil käisin, härrakene.
Kuidas jahvad, kuidas jahvad, sokukene?
Suuga jahvan, suuga jahvan, härrakene.
Kuidas taod, kuidas taod, sokukene?
Sarvedega, sarvedega, härrakene.
Kuidas pühid, kuidas pühid sokukene?
Habemega, habemega, härrakene.
Mida sööd sa, mida sööd sa, sokukene?
Nisuleiba, nisuleiba, härrakene.
Kuidas karjud, kuidas karjud, sokukene?
Köki-möki, köki-möki, härrakene.

Süda tuksub tuks, tuks, tuks. Mine lahti uks, uks, uks.
Et me lähme Mallega Saarde kalu püüdema.
Hopsassa, Mallega, Saarde kalu püüdema.
Oh kui saaksin mina säääl -- kõrge mere selja pääl
Malle kõrval sõudeda, ootaks vene jõuda.
Hopsassa, Mallega, ootaks vene jõuda.
Kui on hüva päratual, lendab vene nii kui kuul,
siis meil aega Mallega salajuttu vestata.
Hopsassa, Mallega, salajuttu vestata.
Kui on kalad roogitud, jutud kokku räägitud,
siis me lähme Mallega maale kalu kauplema.
Hopsassa, Mallega, maale kalu kauplema.
Kuju talles kiiresti võtan Malle kaenlasse.
Siis me lähme Lontova pulmaehteid ostema.
Hopsassa, Mallega, pulmaehteid ostema.

15. Kaks muinasjuttu, kaks luuletust.

VANEMUISE LAUL

Vanade eestlaste laulujumal Vanemuine istus kord Taara tammikus kivil, silus oma halli habet ning junkseid ja hakkas laulma ning kannelt mängima. Ta laulis taeva ja maa ilust, Emajõe kallaste kaunidusest, inimeste õnnest ja kõigest, mis ilus ja hea. Ta laul kõlas ksugele, ja kõik hingelised kogunesid Taaramäele Vanemuise laulu kuulama. Igaüks õppiski siin oma viisi ja helid, kuidas keegi jumalikust laulust aru sai ja suutis meeles pidada. Puudele meeldis Vanemuise ilmutise kohin, jõgedele ta riiete kahin. Tuulele olid meelde jäänud teravamad helid, mõnele loomale kandle pulkade kärin, kui kannelt häälestati, teisele üksikute keelte kõlin. Laululindudele üldse, eriti aga õõbikule ja lõokesele, olid meelde jäänud pikemad laulud ja mängupalad. Kurb lugu oli aga kaladega: nad pistsid pead silmini veest välja, umstasid aga kõrvad vette; nad nägid, kuidas Vanemuise suu liikus ja aimasid seda järele, jäid aga tummaks. Ainult inimene sai kõigest aru ja pidas kõik meeles. Seepärast ongi inimese kõne ja eriti laul ilus ja tungib südame põhja ning tõuseb taevani, Vanaisa kodadesse.

PEEDU VANKER

Ennemuiste läks üks talumees, Peedu nimi, oma vankriga, härg ees, läbi metsa. Korraks tuli hunt metsast ja kargas härja turja, et teda vankri eest aisade vahel maha murda. See oli koguni Vanaisa seaduse vastu. Hunt võib küll loomi, ka töölooma murda ja süüa, aga milgi juhul mitte siis, kui loom vankri ees või aisade vahel, s.o. oma töös ja teos on. Vanaisa on igale asjale oma piiri pannud ja seaduse teinud. Et hundid edaspidi niisugust kurja tööd ei teeks, tõstis Vanaisa hoiatuseks Peedu kogu oma vankri ja härjaga, ühtlasi ka murdja hundi taevaletusele. Hundi rakendas ta nuhtluseks härja kõrvale vankri ette, ka koormat vedama. Et see nii on sündinud, näeme nüüd veel igal ööl taevas tähtedest vankrikujus. Neli tuttavat tähte vankris, mis nelinurka seatud, on neli vankriratast. Kolmest tähest vankri ees on esimene ais, teine on härg, kolmas kõige ees on peremees Peedu. Aga keskmise ehk härja kõrval on veel üks pisike täheke, see on hunt. Hunt ei taha koormat vedada ja kisub metsa poole. Sellest on siis tulnud, et keskmine täht ehk härg sirgest joonest kõrvale on kisunud, metsa poole kandub. Selle rahvajutu järgi nimetavad võru eestlased Suurt Vankrit Peedu vankriks.

Laps ja linn

Linnuke, miks rattad ära võõrsile,
kevadel kas tõttad, jälle Eestisse?
Kevadel jah tulen jälle Eestisse,
jälle sõbraks olen, sulle, lapsuke.
Olgu siis..... Nüüd mine lõunamaale sa.
Kevadel taas tule rõõmsa lauluga.

Kaunis Eesti - kodumaa

Ma vaatan üle mägede, kus hõljub ristikhain.
Kus rukkikõrred kiiguvad ja mustab metsasein.
Ma vaatan alla jõeale, kus sõuab paadike.
Kus kalu püüab kalamees, viib koju perele.
Ma vaatan viljapõllule. Seal töötab hoolas rahvas,
viib vilja põllult veskile, saab leiba pererahvas.
See Eesti rahvas, viljapõld, ja Eesti metsasein.
See Eesti jõgi, kalamees, see eesti ristikhain.
Oh, kaunis eesti - kodumaa, oh püha mullapind.
Sind näen praegu vabana, ja uhkelt tõuseb rind.

16. Kolm vanasõna ja mõistatust.

Vanasõna on vana-rahva tarkus, mis põhineb kogemustele ja tähelepanekutele, ning mis sõnastatult sobib üle asjade.

Kes püüab kõigest väest, saab üle igast mäest.
Valel on lühikesed jalad.
Enne mõtle, siis ütle.

Mõistatused on üks osa meie vanarahva vaimuloomingust. Mõistatuse ehk mõistukõnesse on teravameelselt peidetud igapäevase tarbeaseme, looma, taime, ilma või loodusenähtuse tunnused. Sageli on nad seotud riimi ja rütmiga.

Siidikera, niidikera, seitse auku sees. (inimese pea)
Punane pois - rohelised juuksed. (porgand)
Kui võtad, läheb suuremaks, kui paned, läheb väiksemaks. (auk)

17. Lugeda eesti keelt.

Lase on: hellikestel koandustel muinasjutte ning teisi huvitavaid jutte ette lugeda.

18. Kaks rahvatantsu.

K a l a m i e s

Paartants ringis Kihnu saarelt - paarid moodustavad ühendatud kätega sõõri, tüdruk poisid paremal pool.

- A1 - Sõõr liigub vasaku jalaga alates 8 polkasammu päripäeva, pöördudes viimase sammuga ümber.
A2 - Sõõr liigub vasaku jalaga alates 8 polkasammu vastupäeva. Viimase sammu kestel pöördub tüdruk poisiga vastakuti (ringjoonel näoga vastakuti poisid näoga vastupäeva).

- B1 - Paarilised moodustavad tuuri algul tereseõngus parema käevõtte ja teevad vahelduvalt vasaku ja parema jalaga 8 luiskesammu kohal. Esimene samm tehakse vasaku jalaga, mis heidetakse põiki paremale ja teine parema jalaga, mis heidetakse põiki vasakule.
- B2 - Nagu B1. Tuuri lõpul vallandatakse võte.
- C1 - Esimesel taktil plaksutatakse 2 korda pikkikäsi, seejärel võtavad paarilised parema käesanga ja pöörduvad vasaku jalaga alates 16-nd kõnnisammuga 4 korda päripäeva ringi. Tuuri lõpul vallandatakse käed.
- C2 - Esimesel taktil 2 korda pikkikäsi plaksutus, nagu C1. Seepeale võtavad paarilised vasaku käesanga ja pöörduvad parema jalaga alates 16-nd kõnnisammuga 4 korda vastupäeva ringi.

Märkus 1 - B-osas on tantsitud ka polkasammu kohal. Kuna luiskesammud tuuri kordumisel muutuvad tüütavaks, siis võib B2-osas tantsida polkasammu kohal või hoopis ära jätta.

Märkus 2 - Polkasammu siin tantsitakse ilma hüppeta varvastel kergelt veetruudes. Kui soovitakse teha hüpet, siis sobib see viimasele taktiosale, s.t. just siis, kui teine jalg viiakse ette järgmiseks sammuks. Sanna muutmine ringis on soovitatav teha järsult. Luiskesammude juures on parem, kui kandadel veidi pöördatakse sarnaspoole, kuhu luiskesamm tehakse. Luiskesamm tehakse järsult ja jõuliselt samuti madalalt, kusjuures jalatalda püütakse hoida paralleelselt maapinnaga. Samaaegselt kõverdatakse tugijalga veidi põlvest. Luiskejala tagasitoomisel pöördatakse kandadest jällegi otseks. Käte plaksutamise toimub umbes lõua kõrgusel sõrmeotsad ülespoole. Tereseõngus käed hoida rinna kõrgusel (mitte madalamal), kuid nii, et need ei takista üksteisele otsa vaatamist. Käesangas ringi liikudes kõndida vabalt, ülakeha veidi väljapoole paenutades, vaadata üksteisele otsa, ja meeles pidada, et käe konks lahti ei veniks. Viimase vältimiseks on parem, kui kergelt rusikas käsi hoitakse vastu enda keha. Tantsu iseloom on rõõmus ja mänglev, kuid rahulik.

K i i g a d i - k a a g a d i

Paartants ringis Kuusalust. Paarilised asuvad käevõttes kodarjoonel kõrvuti.

- A1 - 1-2 Paarilised liiguvad 4-ja hüpakammuga suures ringis vastupäeva, kusjuures poiss algab vasaku ja tüdruk parema jalaga.
3-4 Paarilised pöörduvad käevahetusega ja hüpakammuga eraldi seestpoolt ümber ja liiguvad 3-me hüpakammuga suures ringis päripäeva.
- A2 - 1-2 Paarilised pöörduvad käevahetusega ja hüpakammuga eraldi seestpoolt ümber ja liiguvad 3-me hüpakammuga suures ringis vastupäeva.
3-4 Nagu A1 3-4.
- B1 - 5-6 Paarilised pöörduvad käsi vahetades reinlenderi-sammuga eraldi seestpoolt ümber, jõudes sammu lõpuks peagu seljakuti.

Järgmise reinlenderi-sammuga pöörduvad paarilised vastakuti.
7-8 Paarilised teevad valsi võtte ja pöörduvad 4-ja hüpak-
sammuga päripäeva poolteist ringi, nii et tüdruk jääb ringi
sissepoole.

B2 - 5-6 Paarilised teevad sisekäevõtte ja liikudes suures ringis
päripäeva, pöörduvad reinlenderi-sammuga peagu seljakuti,
järgmise reinlenderi-sammuga pöörduvad paarilised vastakuti.
7-8 Nagu Bl 7-8, nii et lõpuks poiss jääb ringi sissepoole.

Tantsuviisil on lauldud:

Kiigadi-kaagadi kirjave lindu nägin mina metsas lendava lindu.
Või sina saagu, või sina sie keik on mustam meren pääl.

Märkus: Hüpak-sammudega ringis edasi liikudes võib nii ühendatud
(sisemisi) kui ka vabu (väliseid) käsi lasta loomulikult ja
vabalt edasi-tagasi pendeldada, kuid ainult niipalju, kui võrd
seda loomulik liikumine nõuab. Igasugused ülemäära suurendatud
ja tehtud liigutused viivad stiilist kõrvale ja mõjuvad oodatud
effektile vastupidiselt. Üldse kogu tants tuleks tantsida hästi
rõõmsalt ja vabalt - peaks sisaldama seda tore dat in du, mis on
poisis ja tüdrukus, kes jooksevad üle vaimu kiige poole, kust
juba kostmas pillihäääl.

* * * * *

SINIRINGI (I järgu hellakese) katse

1. Süvendada hellakese seadusi ja lubadust.

Seadused: 1. Ole sõnakuulelik ja aus.

Hellake teab, et vanemad ja juhid on targamad ja arukamad, ning ei anna korraldusi asjata. Sellepärast täidab hellake iga korralduse kähku ning täpselt, kuigi see teinekord tundub vastumeelsena. Samuti täidab ta oma salgajahi korraldusi, kuna sellele põhjeneb sisemine distsipliin. Seega on hellakese sündimata sõnakuulelikus tähtis ta enesekasvatuses. Hellake kunagi ei luiska, valeta ega peta. Kui ta kinnitab midagi sõnadega: "jah, ma teen seda," siis on see tõde ja usaldatav. Sellepärast saab hellakese sõna, lubadust ning tööd alati usaldada.

2. Ole sõbralik ja abivalmis.

Hellake on kõigi, nii inimeste kui loomade vastu heatahtlik ja sõbralik, ning kohtleb teisi inimesi lahkelt ja vastutulelikult. Hellake näitab sõbralikust oma sädeleva nseratuse ning rõõmsa tajuga. Hellakese kohus on olla kasulik ja abivalmis teistele nii kodus kui väljas. Oma abivalmidust ta näitab kui ta aitab emal tube koristada või kui ta aitab pimedal vanakesel üle tee. Iga tubli hellakese mottoks olgu: "Iga päev üks heategu".

Lubadus: Oma lubaduses lubab hellake Taevaisa austada ja isamaad armastada.

Taevaisa austamine: Hellakene austab Taevaisa, kui ta igal õhtul loeb õhtupalve, käib korralikult pühapäeva koolis ja ei kasuta Taevaisa nime asjata. (Näit. ei tohi kasutada väljendusi nagu "Oh Issend", "Oh Jumal", jne.)

Isamaa armastus: Kõik meie hellakesed on välismaal sündinud, ning sellepärast on neil võibolla raske armastada oma vanemate sünnimaad -- maad, mida nad pole kunagi näinud. Seega lasb juhtide ja vanemate õlgadel kohustus rääkida hellakestele meie isamaast ja õpetada neile meie emakeelt. Siinjuures ei tohi aga unustada, et hellakesed peavad armastama ka oma praegust kodumaad -- maad, kus nad elavad, õpivad ja kus meil on võimaldatud eesti hellakeste tööd jätkata.

2. Tähtsmaid liiklemismääruseid.

- (1) Enne tänava ületamist vaata vasakule, paremale, siis jälle vasakule ja kui ühtegi autot ei tule, mine üle tee.
- (2) Käi, ära kunagi jookse, kui lähed üle tänava.
- (3) Ületa tänavat ainult tänavamurkadelt. Liiklustulede juures võid ainult rohelise tulega üle tänava minna.
- (4) Ära mängi hädsotlikutes kohtades. Mängi kas pargis või mänguväljakutel. Ära kunagi tänaval mängi.
- (5) Ära kunagi pargitud autode vahel mängi, sest kui sa jooksed tänavale, võib juhtuda, et mõne läheneva auto juht ei näe sind küllalt kiirelt et vältida õnnetust.

3. Suudab iseseisvalt koostada lihtsa meelslahutuskava 10. min. kestvusega.

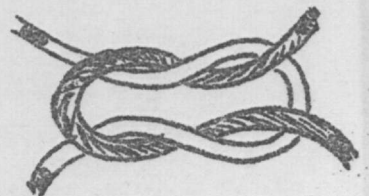
Lase igal hellakesel pidada lühike koondus. Anna neile teemiks mõni katse punkt, näit. liiklemismäärused, mille ümber nad oma koonduse kava välja töötavad. Soovita neil kasutada võistlusi, laule, mängu, jne. Hellakesed võivad ka kavandada kas jõulu või lihavõtte koonduse.

4. Oskab kolme sõlme ja teab nende tarvitamist. (seasõrg, kalamees, liuglev aas).

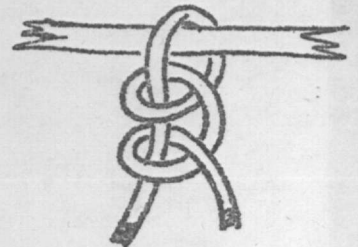
Seasõrga kasutatakse nõõri kinnitamiseks väia külge, eriti telgi ja varjendite püstitamisel, kotisunde, kubude ja kimpude kokkusidumisel, laagri ehitustöödel, jne. Seasõrg koosneb kahest ühetaolisest lengist või poolsõõrast.

Kalamehe sõlme kasutatakse kahe ühejämeduses nõõriotsa kokkusidumiseks. Kusnagi nõõri seisva haru otsad ja jooksvad harud jooksevad sõlmest küljele välja rööbiti ühtlaselt koos.

Liugleval aasal on see hea omadus, et ta nõõrist eemalt tõmmates kokku jookseb. Seega kasutatav puuksa, väia või posti puhul, millele ise juurde ei ulatu. Selleks kas heidetakse nõõri jooksev haru ülepuuksa, või valmiskõidetud silmuse osa üle väia otsa.

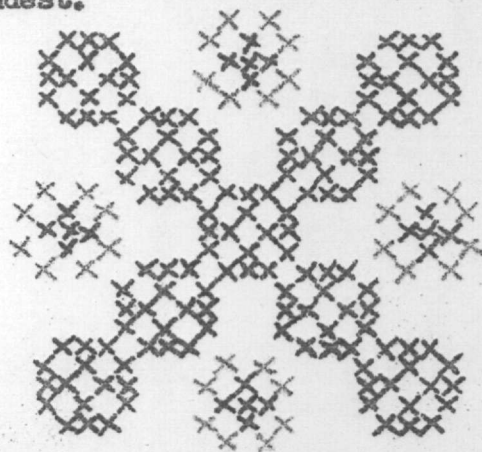
5. Tähele panna ja kirjeldada midagi välisilmast.

- (a) Kus ja millal nägid esimest kevadlille?
- (b) Milline puu läks esimesena lehte?
- (c) Millal nägid esimest pääsukest või mõnda muud rändlindu?
- (d) Millal nägid esimest urba kazel või mõnel muul puul?
- (e) Millal nägid lahkuvaid linde?
- (f) Millal nägid esimest tammetõru, pihlakamarju või mõnda muud vilja?
- (g) Millisel puul on lehed kõige hiljemini?
- (h) Millal langes esimene lumi?

Lase enda hellakestel teha väike tabel, kus ülalmärgitud küsimused oleks peal. Aasta jooksul märkigu iga hellake oma tähelepanekud sinna tabelile.

6. Omada mõni kinkeese jõuluks, sünnipäevaks, emadepäevaks, ja kaunistada rahvuskirjega, kas linake, raamatu vahemärk, jne.

Hellakesed võivad koondustel valmistada eesti mustriga väikesed padjad või linakesed. Lisatud on üks paljudest eesti mustrikirjadest.

TARVASTU
TANUKIRI

7. Oskab sisustada magutuba. Siin etan rõhku panna ilutundele.

Juhi hellakeste tähelepanu eriti toa maiteeka sisustamisele. Näiteks: laudlinad võiksid olla tikitud, seintel maalid, lilled toas. Lase igal hellakesel kasutada enda fantaasiat.

8. Oskab seisma panna verejooksu ninast, teab kuidas käituda ruumis kus lamab haige ja kuidas vältida külmetushaigust.

Vähemate verejooksude korral ninast, kui verd tuleb tilgaviisi, pea selge ajada, terve ninasõõre sõrmega kinni litsuda ja läbi verdjooksva sõõrme õhku pikkemisi sisse hingata, väljahingamist ruttu läbi suu tehes. Ei jää veri niiviisi talitades siiski

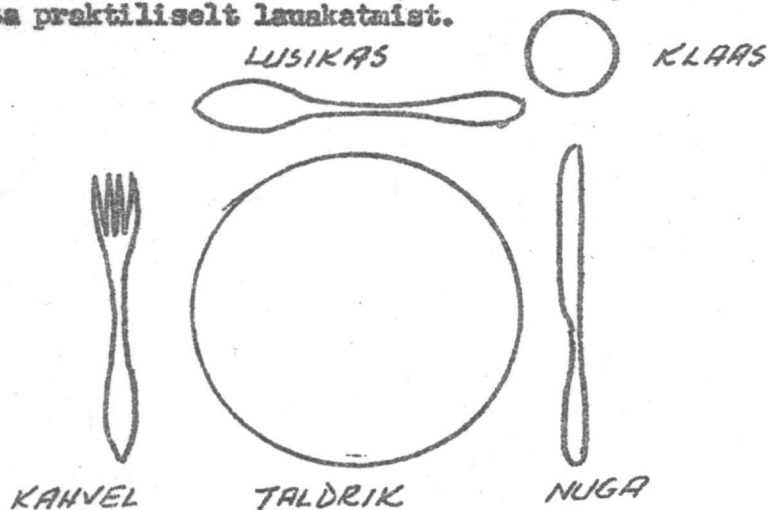
kinni, pane kuklale ja ninale külmad lapid. Ei aita aga see kõik, siis tõmmata verdjooksvasse sõõrmesse maarjajää lahust (teelusikas maarjajääd klaasi keedetud külma vee kohta), mis oma tuntud parkiva toime tõttu veritseva soone otsa nina limaskestas kinni pargib ja vere seisma paneb.

Haige vajab värsket õhku, kuid mitte tuuletõmmet. Haigeruum tuleb alati puhtana ja vaiksena hoida. Aajatult mitte toas liikuda, sest haige vajab rahu.

Kõha ja sevastused levitavad külmetushaigust. Eriti talvel me hingame kogu aeg sisse pisikuid ja meie vastupanu on siis nõrgem. Et vältida külmetushaigust, meil on vaja korralikku puhkust (vähemalt 10 tundi igal ööl), ja hoidumist kokkupuutumisest isikutega, kellel on nõhu.

9. Oskab keeta kartuleid, muna ja piima. Katta lõunalaud kahele inimesele.

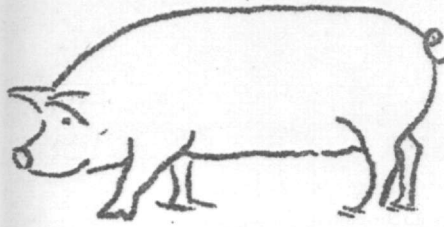
Kui juhil on võimalik, võiks ta grupi hellakesi enda juurde viia, kus nad valmistaksid lõunasöögi. Siin on juhil ka võimalik näidata praktiliselt lauakatamist.

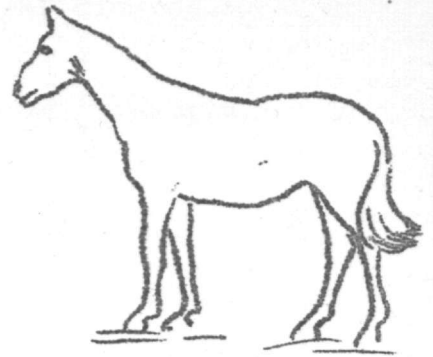
10. Oskab joonistada või voolida 3 seent, metspuu vilja, kodulooma ja põhjamaade lipud.

Kukeseen ja puravik on maitsevad seened toiduks; neid leidus palju meie eesti metsades. Kärbseseen on mürgine ja ei ole söödav. Teda võib hästi ära tunda tema punase värvi poolest.

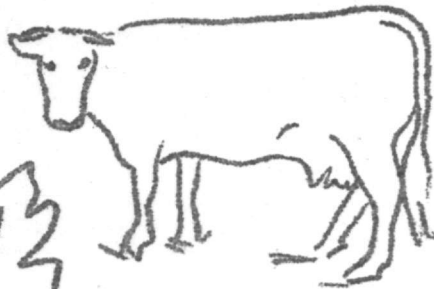

SIGA

HOBUNE

LEHM

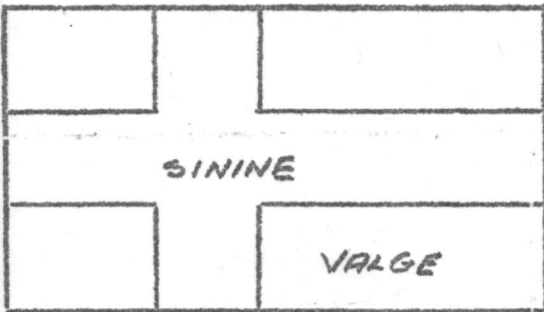
TAMME
LEHT
TÖRUDEGA

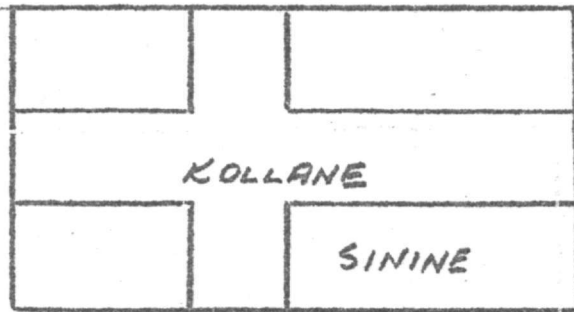
PIHLAKA
MARJAD

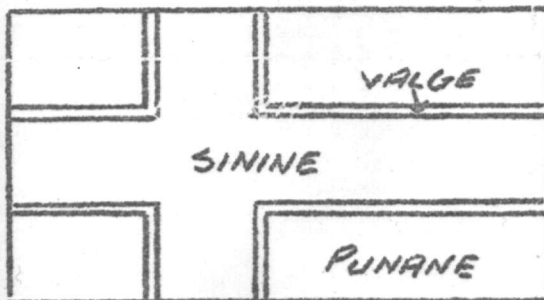
SARAPUU
LEHT
PÄHKLITEGA

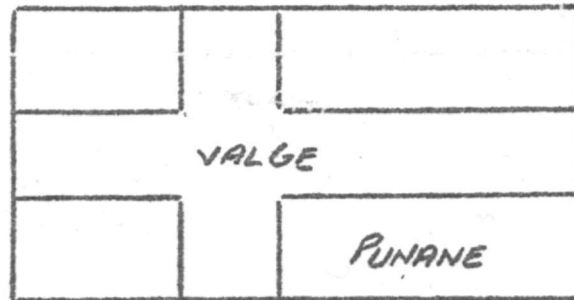
S
O
O
M
E

R
O
O
T
S
I

N
O
R
R
A

T
A
R
N
I

11. Oskab tabada palliga märgi 5. meetri kaugusel. Joosta 40 meetrit, ujuda 20 yardi, matkamud ¼ miili.

Märgi tabamise juures võib tarvitada mängu, kus on palliga viskamist ja palli püüdmist. See teeb hellakestele katse osa huvitavaks.

Näiteks: Hellakesed moodustavad võrdsed ringid, igas ringis seisab üks hellake keskel. Ringid ei tohi liiga väikesed olla, umbes 5. meetri raadiusega. Keskel seisev hellake viskab palli ühele enda ringist, kes selle kinni püüab, jookseb palliga väljapoole ümber ringi, tuleb enda kohale tagasi, viskab palli keskel seisvale hellakesele ning istub maha. Nii viskab keskel seisev hellake kõigile enda ringis palli. Kui kõik ringid istuvad, on mäng läbi. Ring, kus kõik hellakesed esimesena istuvad, on võitja.

Kevadel või sügisel võib hellakestega sooritada matka kas parki, või linnast välja. Seal võib hiljem päeva veeta mängides.

12. Teada Eesti lipu värvide tähendust.

Sinine tähendab taevast Eesti kohal; must tähendab eestlaste kurba saatust ja meie musta mullapinda; valge tähendab eestlase puhast südant, meie ilusaid valgetüvelisi kaski, ja usku ning lootust, et Eesti kord jälle vabaks saab. Üks ütetus lipu värvide tähenduse kohta on: Sinise taeva all, musta mulla peal kõnnib puhas eestlane.

13. Oskab Meie Isa palvet.

Meie Isa, kes Sa oled taevas, pühitsetud olgu Sini nimi; Sinu riik talgu, Sinu tahtmine sündigu kui taevas, nõnda ka maa peal. Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev, ja anna meile andeks meie võlad, kui meie andeks anname oma võlglastele. Ära seada meid mitte kiusatusse, vaid päästa meid ära kurjast, sest Sinu päralt on riik, vägi ja au, nüüd ja igavesti. Amen.

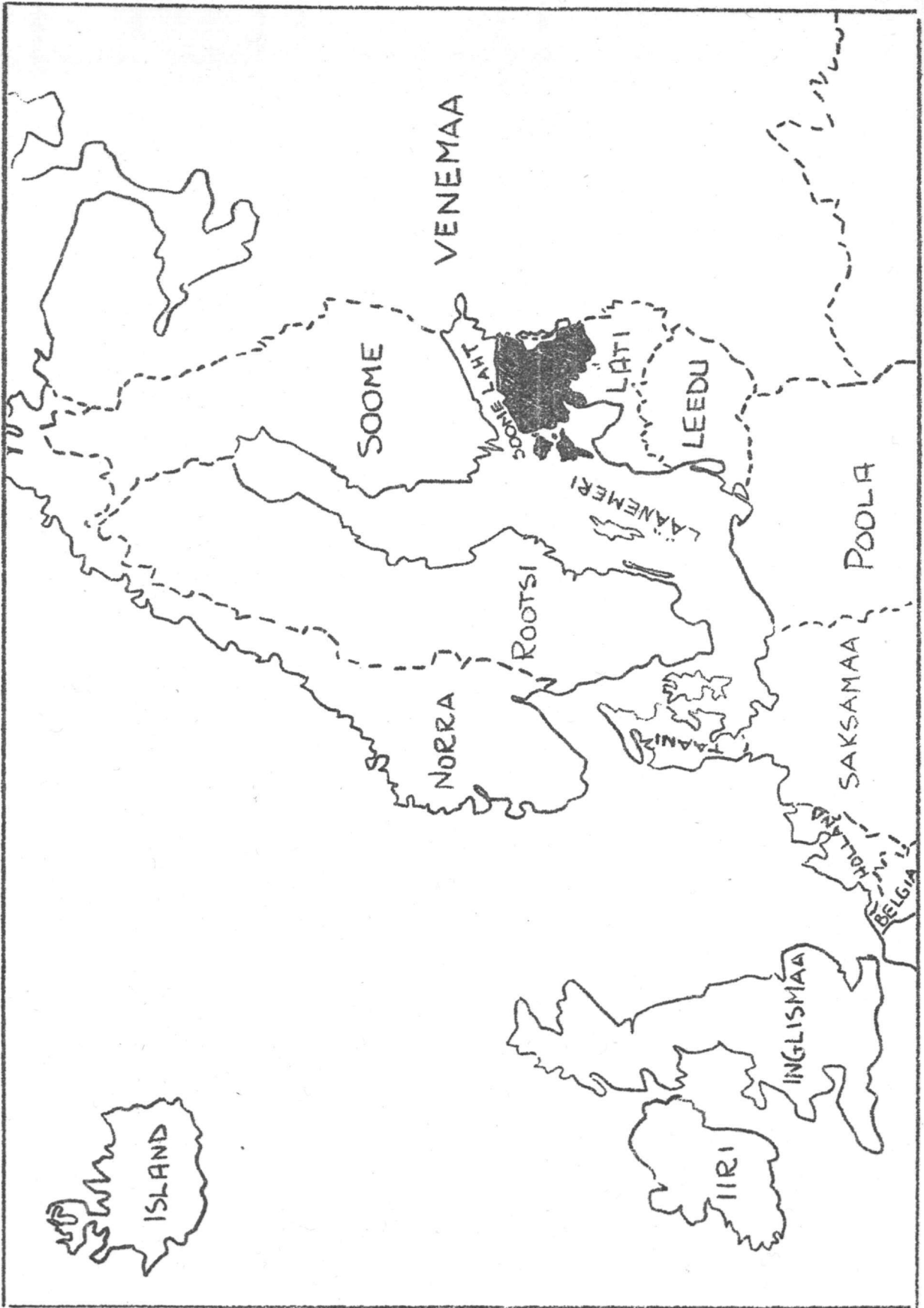
14. Leida Euroopa kaardil Eesti asukoht.

Vaata Põhja-Euroopa kaardilehte.

15. Teab 5 vanasõna, kõnekäändu, mõistatust.

Vanasõnad: Hida Juku ei õpi, seda Jehan ei tea.
Kabi ei kuku künrust kangale.
Hida ajab härja kaevu.
Suur tükk ajab suu lõhki.
Veerevale kivile ei kasva sammal.

Põhja Euroopa

Kõnekaaned: Kõnekaaned on rahvapärased piltlikud väljendused, mis on igas keeles omapäraseks kujunenud.

Laskis jalga, peksis keelt, süda kukkus saapa säärde, tallas tühja tuult, kivi langes südsmelt.

Mõistatused:

1. Vees ei vaju, mullas ei mädane, tules ei põle. (nini)
2. Eest kui ora, tagant lai kui labidas, keskelt kui kera. (kana)
3. Loe mind eest või tagant otsast, ikka tõusen maast ja metsast, teen sul võrgu silma ette, et kõik läheks minu pette. Olen paks ja langen maha, siis sa loedad heina teha, tõusen üles kõrgemale, teen sul vihma ligemale. (udu)
4. Hobune hirmub Hiiumaal, hääl kostab meie meale. (müristamine)
5. Väike valge majake, ust ei leia kusagilt. (muna)

16. Teada 3 muinasjuttu, luuletust.

Emajõe süüd

Vanaisa oli maailma loonud ja selle üle sinise taeva hiilgavate tähtedega ja särava päikesega laotanud. Maa peal kasvasid ja siginesid taimed ning loomad tundsid oma elust rõõmu.

Aga loomad ei kuulanud Vanaisa käsku, nad hakkasid üksteist vihkama ja taga kiusama. Kord kogus Vanaisa nad kõik kokku ja ütles neile: "Mina olen teid selleks loonud, et igaüks oma elust rõõmu tunneks, aga teie hakkate üksteist vihkama ja mürdama. Ma näen, et teil on vaja kuningat, kes teie üle valitseks. Tema vastuvõtuks peate teie talle jõe kaevama, et ta selle kallastel rõõmu tunneks. Jõgi tuleb ilus ja sügav kaevata, et väikesed loomad kõik tema sees ruumi leiaksid. Emajõgi olgu jõe nimeks. Aga ärge pilduge mulda laiali, vaid ajage hunnikusse kokku. Mina lasen mullahunniku peale ilusa metsa kasvada ja seal peab teie kuningas elama. Ka luhtasid ja orgusid jätke mägede vahele, et kuningal seal tunne, halva ilma ja päikese eest varju oleks. Ma näen, teid on siin palju koos. Igaüks tunneb oma jõudu: rattu tööle!"

Vanaisa lahkus kooolejate hulgast ja kõik hakkasid kohe tööle. Jänes ja rebane mõtsid jõe koha välja: Jänes hüppas ees ja rebane jooksis järel ja ta saba näitas, kuhu Emajõgi tuli kaevata. Mutt kundis esimese vao, mäger tegi sügaval tööd, hunt kraapis, karu kandis, pääsuke ja teised linnud olid kõik usinasti tööil. Kui jõgi valmis oli kaevatud, tuli Vanaisa tööd vaatama. Ta oli kõigega rahul. Ta kiitis igit töölist.

"Mutt ja karu, teie olete, nagu näha, kõige usinamini tööd teinud, sest teie olete üleni mudased --- hea küll, jäägu need mudased riided teile mälestuseks ja suriitaks; sina, hunt, oled ninaga ja jalgadega tublisti töötanud --- sulle jäägu must nina ja jalad. Aga kus on vähk? Muidu on ta ikka agar mees ja tal on palju käsi, kus ta on maganud?"

Vähk oli praegu mudast välja roninud ja pani pahaks, et Vanaisa teda ei näinud. Ta hüüdis pahameelselt: "Vanamees, kus su silmad on, et sa mind ei näinud? Nad on sul vist seljataga!"

"Sina ninatark," oli vastus, "sinu omad silmad olgu sellest peale seljataga."

Kui Vanaisa selle nuhtlemisega valmis sai, nägi ta üht hilpharakat, kes oksalt oksale lendas, oma ilusat ülikonda päikese käes läigitas ja muretult laulu vilistas.

"Hilpharakas, vihmakass", hüüdis ta, "kas sul midagi muud teha ei ole, kui ennast ehtida?"

"Vanamees," vastas see, "töö on sopsane, mina ei taha oma kullakarva kollast kumbe ära riikuda ega oma hõbekarva pükse mustaks teha -- mis sina ise selle kohta ütleksid?"

"Riidenarr!" hüüdis Vanaisa, "sellest saadik olgu sinul mustad püksid ja sa ei pea karistuseks ialgi oma jama jõest kustutama, vaid pead veetilku lehtede pealt jooma ja oma rõõmsat laulu ainult siis vilistama, kui teised loomad varju poevad ja liginevat äikest kardavad".

Jõgi oli nüüd valmis saanud, Vanatset valas oma kuldkaunist vee sisse, tegi oma hingeõhuga elavaks ja määras, kuhu poole vesi pidi jooksuma.

Kuidas jänes endale saba sai

Kui Vanajussal maailma, inimesed ja loomad oli loonud, olid veel kõik loomad ilma sabata. Aga nad nägid tagapoolt nii legedad välja, et Vanajussal otsustas midagi tahariputamiseks luua. Ta tegi ka suure hulga sabasid - suuri ja väikesi, paksu ja peenikesi, karvaseid ja siledaid. Et kõik rahule jääksid, riputas ta sabad pika pesunööri peale ja laskis loomadel endil valida.

Hobune, kel olid väledad jalad, jõudis esimesena pärrale ja valis endale kohe suure luua moodi saba. Koer, kass, hunt ja rebane valisid endile ka suured ja kohevad sabad ja lohm leidis endale ühe pintslitaolise. Karu aga, kes oli aeglasem, jäi hiljaks ja pidi leppima väikese karvase nahalspiga ja hiir, kes ei raatsinud üht juustu-tükki maha jätta, ei leidnud muud kui väikese nõori jupi.

Jänes arguks kartis aga lammast, kes mööda jooksis ja ei julgenud oma koopast väljagi tulla. Kui ta lõpuks siiski sudame rindu võttis ja välja ronis, olid juba kõik sabad lõppenud.

Nii jäigi vaene arguks ilma sabata ja ronis haledasti nuttes oma koopasse tagasi. Kõigil loomadel olid sabad ja tema oli üksinda ilma....

Korraga kuulis ta suurt kära ja vaatas välja. Rebane ja koer olid tülis. Koer oli suurema ja kohevama saba saanud ja rebane sai kadedaks. Vahepeal hakkas vihma sadama ja koer kartis, et uus ilus saba märjaks saab ja jättis selle seepärast puu alla varjule. Siis kasutas rebane juhumst ja võttis koera suure saba endale ja jättis oma viletsama koerale.

Kui koer pettust märkas, sai ta kuidagi kurjaks ja ajas nüüd rebest taga. Jänese koopa ees sai ta rebasele järele ja hakkas sabast hammastega kinni. Rebase tegi veel viimse meeleheitliku katse põgeneda ja — naks! Rebase põgenes ära ja koer jäi maha, tükk rebase saba suus.

See väike sabajupp veeres just jänese koopa ette ja argpüks tuli hea mõtte peale: "Parem pool muna kui tühi koer", mõtles ta ja pani endale rebase sabajupi taha.

Sellest ajast peale ongi jänesel nudisaba ja rebase hammustatud saba ots on valge.

Kaval-Ants ja Vanapagan

Vana kaval Ants oli ükskord vanapaganana poiss. Aga Ants teadis juba sünni, et kerge asi ei ole niisugust meest teenida, nagu on vanapagan ise, sellepärast tegigi ta kohe lepingus maha, et kumbki ei tohi kumbagi vihastada, ei vanapagan Antsu, ega Ants vanapaganat. Pandi niimoodi lepingusse: kui peremees poissi vihastab, siis on poisil õigus ja luba peremehe nina peast ära lõigata. Kui aga poiss peremeest vihastab, siis on ka peremehel luba poisi nina peast ära lõigata. Mis Antsul viga: söök ja jook hea, töö munguasi.

Kord lõi Ants vanapaganaga käe: "Ma võtan ühe hobuse jalgade vahela ja teise kaenlasse!" Läksidki katsuma. Ants istus ühele hobusele selga ja võttis teise käe kõrvale. "Vaata nüüd hullu poissi," imestas vanapagan, "kuidas tal ometi on nii palju jõudu. Noh, ega nimilgi pole vähem jõudu. Katsun ka. Ants, tee hobused siia!" Ants hüppas ruttu maha ning andis hobused vanamehe kätte.

Küll katsus ja kiras vanamees, aga — ei aita midagi. Võtub küll hobused kaenlasse, aga mis teha, jalad ei pütu maha! Hobused aga rebelevad ja lõhuvad jalgadega eest ja tagant üles. Vanamehel süda täis. Pigistab oma kallid hobused pihuks ja põruks ja pahan-dab, et Ants võidu sai.

Esimesed lumehelbed

Lumehelbeke valgeke,
lumehelbeke tilluke,
lenda, lenda, mu lagleke,
hõbesätkake killuke.

Lumehelbeke valgeke,
talve tulekut kuulata;
lenda, lenda, mu lagleke,
tuule unenäos kuulata.

Lumehelbeke valgeke,
hõbesätkendav killuke,
lenda, lenda, mu lagleke,
sa mu valge tilluke.

Lillekesed, kummardage.

Lillekesed, kummardage
süü künkale —
See on kõigest pühadustest
pühim paigake.

Palju armu, palju heldust,
õnne varjab ta,
mida terve ilm ei suuda
üles kaaluda.

Lillekesed, kummardage
süü künkale:
selle peidus mulla põues
puhkab emake.

Hellake

Ta silmist vaatab ärevus,
ja palged rõõmust roosed,
sest silmapilgu ärevus,
on suur ja ammü oodat'.

Tal hellakese lubadus
ju tuleb täna anda.
Ta kaela valge räti saab,
ja vormi võib ta kanda.

Ta lipu ette seisma jääb,
kaks sõrme viies tõstab,
ning veidi värisebki hääl,
kui lubaduse sõnab.

Ma püüan saada paremaks.
Kui tõsiselt see kõlab.
Ta elus seitsmeaastases,
on silmapilk see suurim.

On mälestusi kodust tal?
Ei, neid küll pole palju.
Ta oli üsna väike veel,
kui tuli võõrsile.

Ta kumrud on et koduke
jõi kaugel, kaugel maha.
Ta tahaks sinna tagasi
et seda kord ka näha.

Sest ta ju elab Eestile,
see maa on talle armas.
Ja kuigi ta veel väikene,
ta siiski eestlane.

17. Tunda mõni noorsookirjanik (ja üks teos).

Populaarne jutu ja näitekirjanik Oskar Luts sündis 7. 1. 1887 Tartumaal. Aastal 1899 siirdus ta Tartu realkooli. Ta lõpetas selle eelviimse klassi ja teenis siis õpilasena mitmes apteekides. Aastal 1911 astus ta ülikooli rehuteaduskonda. Opingud ülikoolis katkestas esimene maailmasõda, mil ta mobiliseeriti. Hiljem oli ta Tartu ülikooli raamatukogu ametnikuks. Ta elab praegu Tartus, kuhu ta Eesti iseseisvuse aastail ehitas endale väikese maja.

Suuremat tähelepäämu Lutsu teostest on avaldanud tema noorsoojutud Kevade I ja II. Nendes jutustab Luts oma koolipõlve-mälestusi. Autor on osanud sündmusi esitada väga leidlikult ja põnevalt. Eriti aga tõstavad jutustuse väärtust kergelt, ent siiski väga lähedalt ning sügavalt nähtud ja tabavalt iseloomustatud tegelaskujud. Kui Kevade sündmused aja jooksul lugeja mälu võivad tuhuda, siis jäävad seal püsima omapärased tegelased, nagu väikne ja õrnahingeline Arno, seiklusi otsiv ja praktiliste huvidega Joosep Toots, tujukas ja heasüdameline Raja Teele, muretu Jaan Imelik, pikatcimeline ja visa Tõnisson, puhajumkseline ja keigjarlik Jehu Aadriel Kiir, väike metski Kuslap jt. Tänu uudsele ja meeldivale ainevalikule, huumorikale ja pehmelt-nukrutsevale esitusviisile, eriti aga kirjaniku suurele vestmisandele on Kevadest kujunenud parim Eesti keeles ilmunud kooliliseline jutustus ja paljulootud raamat üldse.

Kevade tegelasi kasutas Luts ka hiljem, kusjuures keskeks kujudeks nihkasid Joosep Toots ja Raja Teele. Kahjuks lamendusi need Tootsi-seeria köited (Suvi I ja II, Tootsi pulm ja Kripäev) kergekaalulisteks vesteteks, mis ei oma Kevade värskust ega väärtust.

18. Kirjutada jutustav kirjand vabal teemal.

Näiteks: Minu esimene päev laagris
Vanema koduke Eestis
Vete-ema riigis
Jõuluvana töökojas
Päev hellakestega matkal
Käisime hellakestega visutama

19. Laulda 3 isamaalaulu, 4 algupärast laulu (kevadest, suvest, sügisest, talvest).

Kaunistagem Eesti koidad kolme keduvärviga,
mille alla Eesti pojad ühiselt võiks koonduda.
Ühine meil olgu püüe ühes venna armuga,
kostku võimsalt meie hüde: Eesti, Eesti, ela sa!
Sinine on sinu taevad, kallid Eesti kodumaa,
oled kord sa ohus vaevad, sinna üles vastu sa;
Must on sinu mullapinda, mida higis haritud,
must on kuub, mis Eesti rinda, vanast juba varjanud.
Sinine ja must ja valge kaunistagu Eestimaad,
vili võrsugu siin selge, paisuga tal täieks pead.
Vaprast meelest, venna armust, Eesti koidad kõlaga,
kostku taeva poole põrust, Eesti, Eesti, ela sa!

Isamaa hiilgava pinnala paistab, kodu meil kaunike, kallike.
Isamaa sinava võlvilta vaatavad vilkuvad koidud meil orusse.
Oi la, la, la, la, lalala, oi lala lala lalala,
õitse ja haljenda, eestlaste maal
Kukulind kaunisti kõrva meil kostab, äratab ülesse looduse.
Helinal õhud ja hääled meil hüüavad, helinaid saadavad südame!
Oi la la jne.
Valvamas isamaa vaim meie vahel, looduses liikumas lennula;
Süda ei aina või vangissa viibi, hõiska ja helise, õnnis suul!
oi la, la, la jne.

Meil merivood on vabad ja võimsalt mähuvad.
Ja kodupinnal metsad meil vastu kajavad.
Saa vabaks Eesti meri, saa vabaks Eesti pind,
siis tuisku ega tormi ei karda Eesti rind.
Meil kalur merel noota võib vabalt vedada.
Ja rõõmlaulust põllul mets vastu kajada.
Saa vabaks Eesti meri.....
Me vabal laine voodel võib päike särada.
Ja musta mulla põuest võib vili võrsuda.
Saa vabaks eesti meri.....

Kevadest

Juba linnukesed väljas laulavad, kenad kasekesed kingul kohavad.
Lumi on ju ära sulanud, talve külm on mööda läinud,
lapsed kes kui vaagis eland, pole enam murul käinud.

Orus ojakene voolab vulinal, hõbe pilvekene hõljub taeva all,
Minnid, Mannid, Jukad, Tõnnid, hüppavad kõik rõõmuvaes,
möödas kurvad talvetunnid, kena kevade on käes.

Suvest

Taevas paistab päike, olen lööke väike,
laulan liiri-lööriks, tule sinagi laulma.
La-la, la-lal, la-laa, tulen kõrgelt alla,
väike lööke olen ma, liiri-lööri, la-lal-laa!
Põllul rukkililled, need on minu velled,
neile ikka laulan ma, tule sinagi laulma. La-la, la-lal, jne.
Nurme taga kesa, seal on minu pesa
pesas pojad laulvad ka, tule sinagi laulma. La-la, jne.
Möödub kuldne suvi, kaob lauluhuvi,
viimast korda laulan ma, tule sinagi laulma. La-la, jne.

Sügisest

Teele, teele, kurekesed, üle metsa, maa,
üle suurte mägede ja üle mere ka.
:,: Ikka, ikka lõunapool, kus Egiptimaal:,:
Tulge jälle tagasi te kevadisel a'al,
kui ju pungad puul ja põosal puhkemas me maal.
:,: Kõlas teie häälekajast pea õhuseal:,:
Kui siis jälle meie rajad kuulvad teie häält.
Siis on kõrged lumemäed sulanud siit, säält.
:,: Tooge meile lilleaed pika reisi päält:,:

Talvest

Lapsed tupp! Tali tuleb! Lumelell on õues ju.
:,: Linnud läinud lõunamaale, lilledel on surmakuu:,:
Tuuleit see tõstab tiibu, tormitust see tuiskab teel,
:,: pakane on väsimata jõe ning järve pinnal tool...:,:
Lapsed tupp! Juts, kus aabits? Koolipapa ootab ju.
:,: Mees peab tarkust taga nõudma: noorus on ju kälvikuu!:,:

20. Oskab kolm rahvatantsu.

Kaerajaan

Rümtants neljale tantsijale. Tantsijad moodustavad ilma võteta nelinurga.

A1 - Tantsijad teevad 2 aeglast ja 3 poole kiiremat käärhüpet, alates vasaku jala etteviimisega.

A2 - Nagu A1, kuid alustatakse parema jala etteviimisega.

B1 - Tantsijad plaksutavad 2 korda ristikäsi. Siis vastas-tantsijad ulatavad teineteisele parema käe, pöörduvad vasakule ja käivad ühe korra päripäeva ringi.

B2 - Nagu B1, kuid ühendatakse vasakud käed, pöördatakse paremale ja käiakse vastupäeva ringi.

Märkusi: Tantsuvõttest vabad käed liiguvad alati vabalt tegevusele kaasa. B-osas, peale käteplakse, moodustatakse n. o. käte-rist, mispeale kõik neli tantsijat liiguvad ühes suunas hoogsate kõnnisammudega. Kogu tants tantsitakse hoogsalt.

Tants on üle-eestiliselt tuttav, eriti Lõuna-Eestis.

Kükitamistants

Paartants ringis Jõelahtmest. Paarilised asuvad kahekaevõttes kodarjonnal vastakuti, poisid seljaga ringi sissepoole.

A1 - 1. Tantsijad kükitavad ja tõusevad uuesti üles.

2. Sama korratakse.

3-4. Paar pöörduvad kolme kõnni- ja ühe lõppsammuga päripäeva ümber.

A2 - Nagu A.

B1 - P o l k a valsivõttes päripäeva pöörlemisega.

B2 - P o l k a päri-või vastupäeva pöörlemisega.

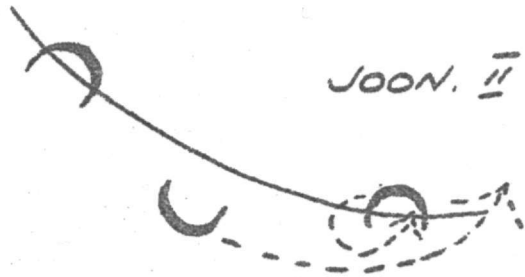
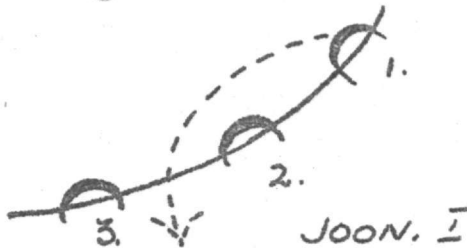
Märkusi: Kükitada ei pruugi siin sügavalt, vaid umbes poolkuki tasuliselt. A2 3-4 võib paar pöördueda kolme kõnni- ja ühe lõppsammuga vastupäeva ümber. Tantsu korrates võib teha nii, et kükitamise osas (A 1-2) esimesel taktil kükitavad tüdrukud ja teisel taktil poisid. Valsivõttes polkat tantsides võiks väliskäed hoida küünarvarrest koos, ja nii, et õlavars on õlgadega ühel jonnal ja küünarvars suunatud täismurkselt ülespoole. Iseloomult on tants rahulik ja vaba, kuid ka lapselikult mänguline.

Kolmõgeski kaarassin

Kolmikants Setsealt. Tantsivad 3 naist või üks mees kahe naise vahel. Tantsijad asuvad ühendatud kätega ringjoonel järjestikku, veidi põiki sissepoole pööratud. Liikumine toimub lühikeste ja kergete jooksumisammudega või kergete ja nõtkuvate kõnnisammudega.

A1 - Tantsijad liiguvad parema jalaga alustades ringis vastupäeva, jäävad lõpuks seisma ja pöörduvad näoga ringi keskmise poole.

B1 - Esimene tantsija läbib teise ja kolmanda tantsija kätevarava ja liigub oma endisele kohale, tuuri esimesel poolel kaasa tõmmates sinult teise tantsija paremat kätt. (joon. 1)
Tuuri teisel poolel pöördub ka teine tantsija kolmanda käe all ringi.

B2 - Nagu B1, kuid esimese ja kolmanda tantsija osad on vahetatud, s. o. esimene ja teine tantsija moodustavad varava, mille läbib kolmas tantsija.

Markusi: Samad tantsijad, kellelt kirjeldus saadud, esitasid teisel korral tantsu alguse erinevalt. Algasendis moodustati kolm-nurk ilma käteühendusega, A-osas tehti 2 aeglast ja 3 poole-kiiremat käärtõpet; kõike korrati, nagu harilikku "Kaerajaani" juures. B-osa oli nii kui ülal kirjeldatud. Tantsul on elav ja vallatlev-manglev laad.

* * * * *

MÄNGU OSA HELLAKESTE KASVATUSES

Hellakeste koonduse üheks olulisemaks osaks on teatavasti mängimine. On tähtis, et noortejuhid mängule noorte kasvatamistões õige koha annavad. On palju juhte, kes mängus midagi muud ei näe, kui vahendit neile usaldatud laste praktiliseks vaba aja veetmiseks, või lihtsalt vahendit kava täitmiseks.

On arussaadav, et mäng on ajaviide, kuid samaaegselt on ta ka kaasabiline kasvatuses. Lord Baden-Powell ütles: "Mäng on esimene ja kõige suurem kasvataja." Kuid mäng ei ole ainult mitte kasvataja, vaid on ka suur abinõu katse-punktide õpetamisel.

Ei ole aga küllalt sellest, et juht valib mängu, mis tema arvates on kasvatuslik ja laseb lapsi seda mängida. On tingimata tarvilik mäng põhjalikult kuni pisimate detailideni ette valmistada. Mängu kestel tuleb osavõtjaid jälgida ja nende reaktsioone kindlaks määrata. Selline järjekindel vaatlus võib juhile väga huvitavaid tähelepanekuid anda ja kasvatajale suuri teeneid osutada. Seal ta näeb kes lastest on kiire ja taibukas, kes aeglane ja visa, kes aus ja kes valelik. Seal on juhil võimalus aidata ja julgustada hellakest, kes on häbelik ja tütarlast, kes on tagasihoidlik. Kui mõni hellake palub ennast mängust välja jätta, peab juht välja uurima mis põhjusel. Võib olla on tal tervislikel põhjustel mängimine keelatud, aga võib juhtuda, et tütarlaps on kartlik ja arvab, et ta ei suuda nii hästi mängida kui teised. Niisuguseid hellakesi tuleb julgustada ja tagant lükata, et nad endas mitte alaväärsuse kompleksi ei arenda. On ka lapsi, kellel meeldib omaette olla. Nendele on ühismängud asendamatud.

Iga mängujuht peaks hoiduma n.n. "moemängude või lennikmängude" sagedasest kordamisest. On muidugi väga magav mängida neid mängu, mida kõik oskavad. Kuid just sellistel juhtudel ei arene lapse fantaasia üldse. Laps on alati tänulik millegi uue eest, sest iga uus mäng ja asi toob põnevust.

Hoolikaks mängude ettevalmistuseks kulub palju aega. Igaüks neist teab, et lapsed tahavad end vahetevahel "välja karjuda" ja hüpata. Tesme ka, et nad ei suuda end pärast kareerikast mängu silmapilkselt koguda. Mängud tuleb sellepärast nii valida, et lapsed saaksid ühelt poolt palju liikuda, teiselt poolt jälle õpetust selles, mis neid tüütaks ja mis neile isegi igav oleks, kui seda kuidagi teisiti "serveeritakse".

Mängukava koostamisel tuleb võimalikult kõiki ette näha. Juht kirjutagu endale mängud välja. Parema korda oma töövihku vaadata, kui mängu ajal midagi olulist umustada. Iga mängu

kestvus tuleks ette määrata. Tingimata ka mõelda mängude tagavara peale juhuks, kui mõni ettemääratud mäng mingil põhjusel ära jääb. Sellega väldib juht olukorra, kus tärkas on järsku otsas enne kui keendus on läbi.

Külmal aastaajal tuleb valida enam liikumismänge. Neid mänge, kus on tegemist taimede, puude ja lilledega mängida siis, kui väljas on see ja kõik on roheline.

Põnevust tekitavad ka lihtsad võistlummängud gruppide vahel, millele võib kombineerida katsepunktideks õpitavaid oskusi. Mängides jäävad sellised teadmised ja oskused kõige paremini meelde ja võistlus ergutab lapse tahet osata teistest paremini.

Ei tohi ka unustada mängijatel vahpeal mõni minut vaba aega anda, mille jooksul nad saavad juhilt küsida, kui midagi ei ole selge, kuigi juht mängu algul peab selle arusaadavalt ja kerges keeles ära seletama. Mängud olgu alati teineteist täiendavad. Näit. mängu järele kus rahulikku kontsentreerimist on tarvis, järgnegu liikumismäng. Vaimne ja kehaline pingutus vaheldugu. Eriilise heolega tuleb jälgida, et meeskonnad oleksid enam-vähem ühevägised.

Täiuslik mänguprogramm peab kõiki lapse võimeid arendama:

1. keha kasvatama
2. uudishimutunnet rahuldama
3. fantaasiat arendama
4. meeolelu tekitama
5. ilumeelt arendama
6. gaidlikku käitumist õpetama
7. sõprust arendama

Mängu distsipliin

Mitte millegi järgi ei ole kergem arvustada ühe pere distsipliini taset, kui vaadata seda peret mängimas. Halvasti distsiplineeritud pere vaidleb, teeb palju lärmi valet ajal ja läheb üle-käte. Meie eesmärk peaks olema valmisoleku vaimu ja ainsa mängu ergutamise. Et seda saavutada, peab juht nõudma mängu reeglite järel käitumist, kuni see lõpuks saab pere traditsiooniks.

1. Absoluutne vaikus ja tähelepanu peab valitsema kui juht selgiteb uut mängu.
2. Iga mäng peab olema ausalt mängitud ja kindlasti reeglite järel.
3. Juhi käsk ja otsuseid tuleb täita vaidlemata ja kõhklemata.
4. Kuigi lapsed võivad vahel oma meeskonna kaaslasti lärmikalt õhutada, peavad nad vaikselt olema kui vaja.

EESTI RAHVATARKUS

Vanasõnad

Habe mehe su, kübar mehe kõrgus.
Aeg kasvatab kinni haavad, aga jätab armid.
Halli pead gusta, kulupead kummarda!
Ega käbi kannust kaugele kuku.
Ega nimi meest riku, kui mees nime ei riku.
Enne mõtle, pärast ütle, viimaks vast tee.
Inimene õpib nii kaua kui elab.
Kõik ei ole kuld, mis hiilgab.
Tegijal sunnib mõndagi, magajal ei midagi.
Pill tuleb pika ilu peale.
Iga nari pole maasikas.
Parem pool muna kui tühi koor.
Suur tükki ajab suu lõhki.
Kui suitsu, seal tuld.
Veereval kivil ei ole sammalt.
Täna kuld, homme muld.
Tee tööd töö ajal, aja juttu jutu ajal.
Parem karta kui kahetseda.
Siis on härjal hända tarvis, kui kiil kallale tuleb.
Ei puu lange ühe laastuga.
Mis noorus kokku paneb, seda vanadus leiab.
Häda ei anna häbeneda.
Heal lapsel on mitu nime.
Ära keeda muna ära, mis kana pole veel munemud.
Ega küsija suu peale ei lööda.
Iga inimene on ise oma õnne sepp.
Ära kiida silda enne, kui koormaga üle saad.
Ahju taga laisa ase.
Võlg on võõra oma.
Tänaseid toimetusi ära viska homse varna.

Kõnekaänded

Lobiseb kui harakas siateibas.
Arg kui jänes.
Käriseb nagu kivi kadakas.
Vaene kui kirikurott.
Terve nagu kala vees.
See oli tal kui pind silmas.
Suu käib kui tatraveski.
Sajab vihma kui oavarrest.
Kinni nagu kärbes tõrvas.
Tühi kui mustlase kselakott.
Kisendab nagu siga äia vahel.

Kirju kui räba.
Istub laialt kui pada.
See jäi kahe silma vahele.
Üks tee, kaks asja.
Tallab tühja tuult.
Nüüd on vesi ahjus.
Käib nagu kass umber
palava pudru.
Kuidas käsi käib?
Targem kui Taara, kangem
kui Kalev.

MÕISTA MIS SEE ON?

Eesti mõistatusi

1. Ait all, look peal?
2. Ait nelja tulba otsas?
3. Hark all, hargi peal psan, pauna peal rist, risti peal nupp, nupu peal mets, metsas leidub vahel loomi?
4. Ei seda närita ega neelata, ei sula ka suus ära, aga siiski paljudele väga magus?
5. Eest kui ora, keakelt kui kera, tagant lai kui labidas?
6. Jookseb ristinata ja on kaks korda sündinud?
7. Koorem väsi, koornakandja ei väsi?
8. Kõik armastavad teda, keegi ei saa ilma temata elada, ometi kardavad teda kõik?
9. Kui võtad, lähed suuremaks; kui panevad, lähed väiksemaks?
10. Lapsela olen mänguks, vanale abiks?
11. Kõrgem kui kirik, madalam kui regi, mustem kui süsi, valgem kui lumi?
12. Liha all, lum peal, elusalt must, keedetult punane?
13. Lapp lipi peal, lapp lapi peal ilma nõelapisteta?
14. Liigub ja kiigub, naha ei lange iialgi?
15. Meie näeme igapäev, kuningas harva?
16. Mis vares siis teeb, kui ta on saanud kümneaastaseks?
17. Mittekarva-viiruline, kena-lindi-triibuline?
18. Neli kandjat, neli andjat, kaks näitavad tuld, kaks hoisvad koera, üks permupiits?
19. Neli neitsit lähed nuttes üle murme?
20. Hobuse ohjata, mees piitsata, tee tolmata?
21. Pere sööt, laud lauleb?
22. Sudi-audi kera, seitse anku sees?
23. Seest siiru-viiruline, pealt kullakarvaline?
24. Tuba tuttavaid täis, üks ei tunne üht, teine teist?
25. Tules ei põle, vees ei upu, mullas ei mädane?
26. Üks hani, neli nina?
27. Üks tuba, viis kambrit?
28. Üks vaat, kaht liiki vedelikku sees?
29. Suu suitseb, haba variseb, lõuad lõdisevad, hambad kärisevad?
30. Lagi all, lagi peal, lae peal lauldakse?

VASTUSED

1. sangaga pada, katel. 2. looma keha. 3. inimene (loomade all on mõeldud täid). 4. piip. 5. lind. 6. kanapoeg. 7. tool. 8. tuli.
9. kasvatud suk. 10. kepp. 11. harkas. 12. vähk. 13. kapsapea.
14. suits. 15. omasarnast. 16. hakkab käima järgmist aastat. 17. vikerkaar. 18. lõpsilehm. 19. kriuksuv vanker. 20. laev merel.
21. emis pörsastega. 22. inimese pes. 23. sibul. 24. jalajäljed põrandal. 25. nimi. 26. padi. 27. sõrnkinna. 28. muna. 29. saag.
30. kannel.

KUI SÄÄSK SÄÄRELUU MURDIS

Ette kantud Toronto "Tibupere" poolt lipkonna kevadpeol, maikuu 1959

Tegelased: Säask, rohutirts, tigu, lepatriinud, põrnikas, liblikad, lilled.

Kõik peale sääse ja liblikate on laval ja laulavad:

Juba lianukesed väljas laulavad, kenad kasekesed kingul kohavad,
lumi on ju ära suland', talve külm on mööda läin'd,
lilled kes kui vangis eland', pole ammu päikest näin'd.
Orus ojakene voelab vulinal, hõbepilvekene hõljub taeva all,
liblikad ja lepatriinud hüppavad kõik rõõmuvaes,
möödas külmad talvetunnid, kena kevade on käes.

LEPATRIINUDE TANTS

Liblikas: (tuleb sisse tantsides)

Tere lilled, lepatriinud, lubage et puhken viivu,
olen väga väsimad, kangel, kõrgel lennamad.

Lilled:

Tere kergetiivuline, oh, küll oled õhuline!
Ole lahke, puhka meil, väsimusest lennuteil.

Istu siia kõrge maha, selle teo salja taha,
ta on väga sõbralik, igat pidi korralik. (Liblikas istub)

Tulevad sisse kaks liblikat, ning järgneb kõige kolme liblika tants.

1. lill:

Ilus on liblika lendu vaadata, kena oleks ka muusikat kuulata,
sõber rohutirts astu nüüd üles, viul sul Looja poolt antud on süles.

Kõik:

Rohutirts, ruhutirts, mängi äht viit, enne kui liblikad lahkuvad siit.
(Rohutirts astab kannule ja mängib viulit)

Tornab sisse säask:

Eest nüüd ära, eest nüüd ära, mis te teete metsas kära,
minu olen tähtis mees, värisege minu ees.

Liblikas:

Olen väga kõrgeist soost, hammustasin karinga ho'ost,
kõik mu ees nüüd kumardage, au ja austust avaldage.

Säask:

Vabandage, sääse härra, milleks mönda palja kära,
kõik ne ähe õigustised, metsa põse lapsukesed.

Ah, et oled tõrges veel, väga kurjaks läheb mu meel,
vaat' kui hammustan veel sind, ehk siis tunnustad sa mind.
(Säask tekitab liblikat hammustada, tekitab rüselust ja säask kukub, murdes jalaluu).

Säask:

Appi, appi, kallid villed, lilled, lepatriinu lilled,
murdain oma sääreluu!

Lepatriinu:

Miks nüüd karjub sinu suu,

Enne olid usinaks, kõige targem putukas,
nüüd kui hõda käes siis karjud, kõiki endal' appi palud.

Säask:

Andke andeks minu uhkus, nüüd mul käes on paras nuhtlus.

1. lill:

Selle suure seene all elab põrnik sügaval,
ta on väga tark ja vana, kutsugem ta abistama. (Keputab seenele).

Kõik:

Põrnikas, põrnikas, appi sind palume,
säask murdis sääreluu, nagu tal valune!

(Ilmub põrnika suure esmaabi kastiga):

Kõike ma kuulsin, mis praegu siin sündis,
uhkus ja upsakus ringi siin kändis,
nõi häda käes ja palve on nokas,
sääsel, kes enne tige kui okas.

Sääsk: Põrnika proua, ole nüüd armas, see mu sääreluu, ole oh karmas,
luban, et kunagi pole ma uhke, tahan olla vaid hea ja lahke.

Kõik: Põrnika proua, ole nüüd armas, see ta sääreluu, ole oh karmas,
ta lubab, et kunagi pole ta uhke, tahav olla vaid hea ja lahke.

Põrnikas: (Põrnikas seob sääse jala, ning aitab ta seene ukse juurde)
Seotud lahase on nüüd su sääreluu, et enam upsakalt ei räägi sinu suu,
uhkus vaid enne langemist tuleb, pea seda meeles ja õnnelik oled!

(LILLEDE TANTS)

Kõik: (teevad ringi umber sääse, ning taatsivad välja lauldes:
Juba linnukesed.....)

PÄIKESELE KÜLLA

Esitatud hellakeste poolt "Tuulemaa" Suurlaagris 1958 a.

- Esimene Tibu: Juba kolm päeva pole päike enam paistnud. Kuhu on ta kadunud?
- Teine Tibu: Ta tuleks otsekõhe taevasse tagasi tulla. Kas sa tead kus ta elab?
- Esimene Tibu: Ei tea, kuid läheme ja küsime sellelt, kes aga vastu tuleb.
Tuleb vastu tigu.
- Tibud: Teoke, kas sa tead kus päike elab?
- Tigu: Ei tea, aga seal tara otsas istub harakas, tema ehk teab.
Harakas ei oota, et tibud rääkima hakkaksid, vaid sädistab:
- Harakas: Tibukesed, kuhu te lähete, kuhu? Kuhu te tibukesed lähete, kuhu?
- Tibud: Päike on ju kadunud. Kolm päeva pole teda taevas nähtud. Läheme teda otsima.
- Harakas: Tulen teiega kaasa! Tulen teiega kaasa!
- Esimene tibu: Aga kas sa tead, kus päike elab?
- Harakas: Mina küll ei tea, aga ehk teab jännes. Ta elab siin lähedal, sealpool põllupeenart.
Jännes näeb, et tuleb külalisi, kohendab saba ja silub vurre.
- Teine tibu: Jännes, kas sina tead, kus elab päike? Meie otsime teda.
- Jännes: Mina küll ei tea, kuid part, minu naaber, tema vististi teab.
Ta elab oja ääres, kõrkjates. Hei, naaber, kus oled kodus?
- Part: Kodus, kodus! Ma ei saa ennast kuidagi kuivaks, kolm päeva pole päikest olnud.
- Harakas: Meie just päikest lähemegi otsima! Kas sa tead, kus ta elab?
- Part: Ei mina tea, aga selle õnna puu all elab siil - tema teab.
Siil istub puu all ja tukub, käed kohal risti.
- Kõik: Siilike, kas sina tead, kus päike elab?
- Tigu: Kolm päeva pole teda taevas nähtud, on ehk haigeks jäänud.
- Siil: Mis seal teada! Maidugi tean, kus päike elab. Tolle puu taga on suur mägi, näe otsas suur pilv, pilve kohal hõbedane kuu - aga sealt ülatab päikest juba käega katsuma.
Koik ronivad mäkke, istuvad pilvele ja paluvad:
- Kõik: Kuu, kuu, juhata meile teed päikesse juurde. Kolm päeva pole teda taevas olnud, meil hakkab ilma temata igav.
Kuu viib nad päikesse ukse ette, aga maja on pime, seest kostab päikesse norakamist.
- Kõik: Päike, soojake, paista jälle ja sätenda!
Päike ilmub uksele.
- Päike: Kes minu maja ees karatseb? Kes segab minu und?
- Kõik: Meie oleme siin - tibud, harakas, jännes, tigu, part ja siil.
Tuleme sind aratama!
- Päike: Oi, oi, kuidas ma ometi nii kaua magasin. Kolm päeva olin pilve varjus, kolm päeva ei soojendanud teid. Hakkaminiid kohe särama ja kõikjal saab olema jälle valge ja soe. Minge ilusasti koju tagasi ja olge tänatud mind aratamast.
Tants ümber päikesse. Loomad lahkuvad siis, lehvitudes päikesele, kes hakkab särama.

A 959 BL
Käsiraamat